UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2020 Nikol Kočtářová

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Nikol Kočtářová

ADJEKTIVUM

Olomouc 2020

Vedoucí práce: Mgr. Luboš Veselý, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a pouze z uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne …….. ……

Poděkování

Děkuji Mgr. Luboši Veselému, Ph.D. za trpělivost a podporu.

Anotace

Jméno a příjmení:	Nikol Kočtářová
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Luboš Veselý, Ph.D.
Rok obhajoby:	2020
Název práce:	Adjektivum
Název v angličtině:	Adjectives
Anotace práce:	Tématem bakalářské práce je adjektivum. Pozornost je věnována odborné i výkladové části pro neodborníky. Práce není zaměřena pouze na adjektivum v jazyce českém, ale i v dalších cizích jazycích. Nechybí ani výuka tohoto slovního druhu na 2. stupni ZŠ.
Klíčová slova:	Adjektivum, pravopis, typy, druhy, vzory, skloňování, stupňování, komparativ, superlativ, tvary, přípony, odvozování, latina, němčina, angličtina, výuka
Anotace v angličtině:	The theme of my bachelor work is adjective. The attention is applied to both professional and explanatory part for laymen. My work is not only focused on adjective in Czech language, but also in other foreign languages. There is not missing the teaching of this part of speech in lower secondary school either.
Klíčová slova v angličtině:	Adjective, orthography, types, word classes, paradigms, declension, comparison, comparative, superlative, forms, suffixes, derivation, Latin, German, English, teaching
Rozsah práce:	50 stran, 68 529 znaků
Jazyk práce:	český

CÍLE

Cílem práce je přiblížit adjektivum jak odborníkům, tak i laikům, aby i pro ně byla tato práce zajímavá a čtivá. V úvodu práce je větší sklon k personifikaci, je to z toho důvodu, že bych již úvodem chtěla nalákat i laiky.

Práce je prokládaná výklady, které by se daly použít právě pro žáky 2. stupně základních škol, nemyslím si, že tato forma nějak po obsahové stránce ubírá na odbornosti.

Cílem ovšem není to, aby práce byla pouze výkladová, proto nesmí chybět citace odborných publikací, kterých je víc než dost. Chci, aby se člověk začetl do jednoduchého výkladu a pak se mu dostalo odborného vysvětlení.

Cílem tedy je i to, aby i neodborník odborné věci snáze chápal a aby ho četba bavila.

Tohle jsou pro mě nejdůležitější cíle, které jsem si kladla. Promítá se to i v cizích jazycích, kde nemám skoro žádné citace a píši jen vlastními slovy tak, jak jsem výklad o adjektivech načetla a pochopila já. Opět tím dávám příležitost i laikům, aby se v tématu dobře zorientovali a měli jednoduchý přehled a nějaké srovnání.

Poslední část mé práce je určena jen pro čtení, proto už nepíši žádné odborné věci.

Obsah

ÚVOD 9
1 ADJEKTIVUM 10
1. 1 VÝZNAM A TVOŘENÍ 10
2 NEJROZŠÍŘENĚJŠÍ PŘÍPONY A ODVOZOVÁNÍ 12
3 PRAVOPIS 16
4 STUPŇOVÁNÍ 18
4. 1 KOMPARATIV A SUPERLATIV 18
4. 1. 1 Nepravidelné stupňování 19
4. 1. 2 Změna v kmeni 19
4. 2 NEMOŽNOST STUPŇOVÁNÍ 20
4. 3 DODATEK 21
5 TVAROVÁ SOUSTAVA ADJEKTIV 22
5. 1 DVOJÍ TYP – TVRDÉ A MĚKKÉ 22
6 SMÍŠENÉ SKLOŇOVÁNÍ – SMÍŠENÁ DEKLINACE 24
6. 1 ADJEKTIVA PŘIVLASTŇOVACÍ 24
7 TVARY A JEJICH VÝZNAMY 27
7.1 JMENNÉ TVARY 27
7. 2 JMENNÉ VĚTY ADJEKTIVNÍ 28
8 ADJEKTIVUM JAKO VĚTNÝ ČLEN 29
8. 1 VĚTNÝ ČLEN OBECNĚ 29
8. 2 JAKO ZÁKLADNÍ ČLEN VĚTY JEDNOČLENNÉ 29
8. 3 JMENNÁ ČÁST PŘÍSUDKU 29
8. 4 VYJADŘOVÁNÍ PŘÍVLASTKU 30
8. 4. 1 Postavení adjektivního přívlastku 31
8. 5 VYJADŘOVÁNÍ DOPLŇKU 32
8. 6 OBRATY S PŘÍDAVNÝMI JMÉNY SLOVESNÝMI 33
9 ADJEKTIVA V LATINĚ 35
9. 1 KOMPARATIV 37
9. 2 SUPERLATIV 37
10 ADJEKTIVA V DALŠÍCH CIZÍCH JAZYCÍCH 38
10. 1 ADJEKTIVA V NĚMČINĚ 38
10. 1. 1 Skloňování přídavných jmen po členu určitém 39
10. 1. 2 Skloňování přídavných jmen po členu neurčitém 39
10. 1. 3 Skloňování přídavných jmen bez členu 40
10. 1. 4 Stupňování přídavných jmen 40

10. 2 ADJEKTIVA V ANGLIČTINĚ 41
10. 2. 1 Stupňování adjektiv 41
11 VÝUKA TOHOTO SLOVNÍHO DRUHU NA 2. STUPNI ZŠ 43
11. 1 ŽÁCI BEZ SPECIÁLNÍCH VZDĚLÁVACÍCH POTŘEB 43
11. 2 ŽÁCI SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI 45
ZÁVĚR 49

ÚVOD

Adjektivum = přídavné jméno, už samotný název nám napovídá, že je to jméno přídavné, přidává se tedy k jménu podstatnému. Podstatné jméno je jakási podstata, a pokud chceme vědět, jaká ta podstata je, tak k němu musíme přidat to druhé jméno, které nese název přídavné.

Máme spoustu cest k tomu, jak rozvinout podstatné jméno jménem přídavným. Dokážeme je vytvořit ze slovesa, příslovce a podstatného jména. *Příště bude lépe.* → *Příště bude* ***lepší*** *počasí.* Druhá věta dává větší smysl, teď ví i nezúčastnění, o čem se bavíme. *Můj bratr si rád hraje.* → *Můj bratr je* ***hravý.*** Tady sice věta dává smysl nezúčastněným v obou případech, ale ukazuje se, jak se ono sloveso dokázalo změnit v přídavné jméno. ***Rožmberk*** *se pyšní největším rybníkem ve střední Evropě.* → ***Rožmberský*** *rybník je největší ve* ***střední Evropě.*** → *Rožmberský rybník je největším* ***středoevropským*** *rybníkem.* V poslední větě je i ukázka odvozeniny slova cizího původu. *Postavili si* ***dřevostavbu.*** → *Postavili si* ***dřevěný*** *dům.*

Příkladů, jak vytvořit přídavné jméno, je spousta a na to všechno se podíváme v této práci, která je zaměřená na adjektivum.

Vše, o čem budu psát, již existuje. Práce je zaměřena na teoretickou část se spoustou citací, protože ty opomenout nemohu a jsou důležité. Během hlavní teoretické části, se k praktické části nedostaneme, ale od části, kde se zaměřuji na *cizí jazyky*, má práce bude víceméně bez citací a ke konci, kde přijde na řadu *výuka tohoto slovního druhu,* už je text bez citací a budu čerpat jen ze své zkušenosti a krátké praxe.

Většina lidí si po přečtení tématu, které mám, řekne *nuda.* „Co tam chceš psát na tolik stran? Přídavná jména vyjadřují vlastnosti osob, zvířat a věcí, jo dají se stupňovat vlastně.“ Takových reakcí byla spousta, až jsem se sama lekla, co jsem to provedla. Každopádně jsem se odradit nenechala a pustila jsem se do práce, i když je těžké zpracovávat nově něco, co již existuje.

1 ADJEKTIVUM

1. 1 VÝZNAM A TVOŘENÍ

Přídavná jména (adjektiva) vyjadřují vlastnosti osob, zvířat, věcí nebo jevů označených podstatnými jmény. Zjednodušeně platí, že adjektiva jsou vlastnosti → stálé příznaky podstatných jmen. Tohle je definice všeobecně známá, kterou ovládají i žáci základních škol.

Dále by mohla definice pokračovat tím, že adjektiva nějakým způsobem omezují význam substantiv. Např. *starý* člověk*, zuřivý* pes*, kovový* stůl*.* Patří mezi **ohebné** slovní druhy, stejně jako substantiva, pronomina, numeralia a verba, ostatní slovní druhy jsou neohebné. Patří mezi **jména** (vedle podstatných jmen, zájmen a ohebných číslovek). Patří mezi **základní** slovní druhy, spolu s podstatnými jmény, slovesy a příslovci, ostatní slovní druhy se označují jako nezákladní. Jednoduchými tvary vyjadřují pád, číslo a rod.

Adjektiva, která jsou jen zčásti slova neodvozená, vyjadřují zpravidla vlastnost v užším slova smyslu – *jaká osoba nebo věc je, její velikost, barvu, např. malý, velký, zelený, černý apod.* Mnohem více je pak adjektiv odvozených příponami a předponami nebo vytvořených skládáním.

Adjektiva odvozená od substantiv a adverbií označují také vlastnost, např. *pyšný, hrdinný* apod. U věcí určují, z jaké jsou látky, jakého jsou původu, např. *kovový, dřevěný, plechový, kamenný,* čemu jsou podobné, např. *čtvercový, kulatý, hornatý,* vztahy místní, časové, účelové, např. *luční, olomoucký, jarní, letošní, dubnový* apod., vztahy vlastnictví a příslušnosti, např. *strýcův, ženský, otcovský.*

Adjektiva odvozená od sloves vyjadřují zpravidla vlastnost vyplývající ze slovesného děje (*mycí, psací, jízdní, hravý).*

Adjektiva odvozená od jmen přídavných vyjadřují větší nebo menší míru vlastnosti vyjádřené základním adjektivem (*malinkatý, přenádherný, dlouhatánský, kratičký).*

„Adjektiva jsou slova, která vyjadřují statický, v čase neprobíhající příznak substančně pojatých jevů skutečnosti. Těmito příznaky mohou být vlastnosti, vztahy k nějaké substanci, ději, stavu nebo okolnosti, projevující se slovotvorně.“ (Hubáček - Jandová - Svobodová, 2002, s. 123)

„V tradiční gramatice ohebný autosémantický slovní druh označující vlastnost; podle klasické č. analýzy statický, tj. v čase neprobíhající příznak, který lze predikovat objektům nebo jejich třídám.“ (Karlík - Caha, 2016, s. 30)

„Adjektiva, která vyjadřují příznak jako kvalitu, jsou **adjektiva kvalitativní (jakostní),** adjektiva, která vyjadřují příznak jako vztah, jsou **adjektiva relační (vztahová)** - *dřevěný, dětský, včerejší, prací, dospělý,* zvláštní skupinu u relačních adjektiv tvoří **adjektiva přivlastňovací** - *otcův, matčin*.

Kvalitativní adjektiva mohou označovat příznak dvojím způsobem: absolutně, z hlediska mluvčího objektivně, vlastnost pouze popisují (adjektiva **deskriptivní** - *slepý, nahý, mrtvý, slaný*), nebo mohou vyjadřovat vlastnost jako výsledek vědomého hodnocení příznaku (adjektiva **kvalifikační** - *vysoký, veselý, smutný, dobrý, zlý*). (Hubáček - Jandová - Svobodová, 2002, s. 123)

2 NEJROZŠÍŘENĚJŠÍ PŘÍPONY A ODVOZOVÁNÍ

Nejrozšířenější přípony adjektiv odvozených od substantiv jsou:

-ní, -ný, -ský, -cký, -ový, -í, -ův, -in

Začneme příponami *-ní* a *-ný*, zde to funguje většinou tak, že na příponu *-ní* se ptáme otázkou *který, která, které* → zde není žádný hlubší význam → *Na **které** louce jste byli? Na té obec**ní**.* → zajímá mě pouze to, kde se nacházeli. Na příponu *-ný*, se ptáme otázkou *jaký, jaká, jaké* → tady už nás zajímá více, nějaké hodnocení → ***Jaká** je ta louka teď po zimě? Celá podmáče**ná**.* → už nás zajímá blíže stav louky, v jakém je stavu.

Další přípony *-ský*, *-cký*, vznikají z podstatných jmen → hlavně zaměstnání (*učitel - učitel**ský***), místo (*kuchyň - kuchyň**ský***) a město (*Olomouc - olomou**cký***)

Přípona *-ový* určuje materiál nebo surovinu, ze které je podstatné jméno → ***papírový** drak, **bramborový** knedlík, **slaměný** klobouk*

Většinou vše, co je zvířecí končí na příponu *-í* → *ps**í** chlup, páv**í** pero, tygř**í** dráp, lv**í** hříva.*

Odvozujeme také od sloves, příponu *-cí* používáme, když potřebujeme vytvořit přídavné jméno ze slovesa, které vyjadřuje vlastnost nějakého předmětu → *Stůl, kde píši úkoly, mám uklizený. – **Psací** stůl mám uklizený.*

Pozor! Různý význam:

hrací	***hrající***	***hravý***
automat	*hračka*	*chlapec*
-věc, která má vlastnost,	*věc, která hraje, vydává*	*někdo, kdo si rád*
hraje se na něm až	*zvuky, dělá tuto činnost*	*hraje*
našim přičiněním		*(netýká se věcí)*

**hravý* – tato přídavná jména se tvoří příponami *-vý* (*-avý*, *-ivý*), ke slovesnému základu připojíme příponu

Nejrozšířenější přípony adjektiv odvozených od substantiv

„a) Přídavná jména s příponou ***-ní*** vyjadřují různá určení na otázku *který?*; přídavná jména s příponou ***-ný*** označují často vlastnost v užším smyslu na otázku *jaký?*, zvláště jakost, hodnocení. Srov. rozdíl mezi *srdeční* (sval) a *srdečný* (pozdrav), *obecní* (les) a *obecný* (prospěch), *zábavní* (místnost) a *zábavný* (člověk) apod.

Pamatuj psaní: ce**nn**ý, pohosti**nn**ý, prostra**nn**ý, jednostra**nn**ý, de**nn**í, ra**nn**í (hodina), ale ra**n**é (ovoce)!

b) Přípona *-ský, -cký*, bývá zvlášť u přídavných jmen odvozených od podstatných jmen označujících osoby podle zaměstnání, činitele apod., jako *učitelský, dělnický, zednický* atd. - Rovněž od místních jmen obecných i vlastních tvoří se přídavná jména hojně touto příponou, jako *dílenský, slévárenský, ostravský, třebíčský, slezský, rožmberský, hradecký, rakovnický, roudnický.*

c) Příponou *-ový* se vyjadřuje nejčastěji určení, z jaké látky co je, jako *kovový* (nábytek), *ocelový* (pás), *olivový* (olej).

d) Příponou *-í* se určuje obecně příslušnost zejména k zvířeti, jako *včelí, psí, rybí, králičí* apod., zřídka i k osobě, jako *dívčí*.

Někdy však mají různé přípony týž význam, srov. (maso) *koňské, vepřové, hovězí.*

Před příponami *-ní, -ný, -í* mění se na konci slovního základu souhlásky *k, c* **v** *č, h* (a někdy *z* **v** *ž*), *ch* **v** *š* (před *-í* také *r* **v** *ř*), např. *roční, taneční, dívčí, ovčí, knižní, peněžní, pyšný; hroší, netopýří.* – Podobně se mění souhlásky *h* a *ch* také před příponou *-ský*, např. *pražský, soudružský, vlašský.* Hláska, v kterou se zde mění *k* a *c*, splývá s příponou v *-cký*, např. *dělnický, mělnický, lovecký, hradecký, vesnický* atd.; podobně splývá souhláska *s* na konci slovního základu s příponou v *-ský*, např. *ruský, brandýský* (k Rus, Brandýs) ap.

Přídavná jména odvozená od slov cizího původu se tvoří příponami obvyklými u slov domácích, zejména ***-ní*** (*kolektivní, telefonní)*, *-ový* (*atomový, motorový*) a *-ský* (*-cký*) (*evropský, alpský, fyzický, americký, africký*…), anebo příponami zvláštními, zčásti cizího původu. Jsou to zejména přípony *-ický* (*demokratický, historický, metrický*….), *-ální* (*materiální, individuální, orientální…*), řidčeji *-ární* (populární, literární…)

Jen zřídka se dnes vyskytují přípony *-ínský, -ánský* (*josefínské reformy, rudolfínské sbírky, tereziánský, trojánský k Trója, vedle jozefínský, rudolfínský, trojský).*

Pozn. Vedle obvyklých podob s příponou *-ální, -ární*, vyskytují se zřídka také podoby na *-elní, -érní* (např. *individuální, oficiální, primérní*).

Přesně vyhraněný význam mají přídavná jména odvozená příponou *-ův* (*-ova, -ovo*) a *-in* (*-ina, -ino*): přivlastňují jednotlivé, určité osobě a nazývají se **přivlastňovací.** Příponou *-ův* se tvoří tato přídavná jména od podstatných jmen rodu mužského (*otcův*) a příponou *-in* od jmen rodu ženského (*matčin*). Jejich význačné místo se odráží i ve zvláštním typu jejich skloňování.

Přivlastňuje-li se něco sobě nebo věci osobně, jako druhu, bývá přídavné jméno jinak tvořené (zpravidla příponou *-ský* nebo *-í*) nebo 2. pád podstatného jména, srov. *mužův* hlas –

mužský hlas (každého muže), *dívčina* tvář - *dívčí* tvář, *ženiny* povinnosti - povinnosti *ženy* apod.

Přídavná jména se odvozují také od sloves

1. Přídavná jména odvozená příponou *-cí* mají význam účelový (vyjadřují vlastnost předmětu jako nástroje jisté činnosti), např. *hrací, prací, oznamovací* (věta), *bicí, balicí* (papír), *secí* apod. Jsou tvořena od slovesného kmene minulého zakončeného na krátkou samohlásku.

Významem se liší od přídavných jmen utvořených z přechodníku přítomného, jako *hrající, peroucí, žnoucí, oznamující, bijící, balící, sející* atd.; ta mají význam dějový, srov. *peroucí* žena, která právě pere - *prací* stroj, zařízení na praní, *bijící* hodiny, které právě bijí - *bicí* hodiny, které jsou zařízeny tak, že odbíjejí hodiny, *balící* - *balicí* papír ap. - Liší se tedy obojí přídavná jména utvořená od sloves na *-it* pouze délkou samohlásky, srov. ještě *čistící* - *čisticí* prostředky, *honící* - *honicí* pes aj.

Také z příčestí minulého a z příčestí trpného se tvoří přídavná jména, jako *znalý, umělý, trvalý, minulý, malovaný, pečený, vžitý* apod.; ta označují vlastnost jako výsledek děje vyjádřeného příslušným slovesem.

2. Přídavná jména tvořená od slovesného základu příponou *-vý* (*-avý, -ivý*) vyjadřují náchylnost k ději obsaženému v slovesném základu, např. *hravý, klouzavý, působivý, tíživý.*

3. Přídavná jména tvořená příponou *-telný* (*-itelný*) mají význam možnosti (nemožnosti) spolu s trpným významem, jako *pochopitelný, neviditelný, nevyléčitelný* aj.; řidčeji mají význam i příd. jména tvořená příponou *-ný*, jako *pitný, nedobytný, nedostižný* apod.

Přídavná jména tvořená příponou *-(i)telný* od sloves s dlouhou samohláskou v infinitivu, krátí tuto samohlásku, jsou-li tvořena z jednoslabičného základu (*znát - znatelný, snést - snesitelný*), a zpravidla také z dvojslabičného základu s *-á-*, *-í-*, má-li příslušné sloveso ve svých tvarech střídání délky (*řídit, řiď - řiditelný, dokázat, dokaž - dokazatelný*).

Některá přídavná jména jsou odvozena od jmen přídavných, a to buď různými příponami, nebo předponami.

Některé přípony vyjadřují zmenšení nebo zvětšení základní vlastnosti (*krátký - kratičký, měkký - měkoučký, dlouhý - dlouhatánský, veliký - velikánský*). Předpony zpravidla zesilují nebo zeslabují základní význam přídavného jména (*krásný - překrásný, kyselý - nakyslý, bledý - pobledlý, žlutý - nažloutlý* aj.).

Z příslovcí, a to především místních a časových, tvoří se přídavná jména příponami *-ní* (*dolní, tamní, dnešní, letošní*) a zejména *-ejší* (*-ější*) (*dolejší, zdejší, tamější, zítřejší*).

Pamatuj psaní *ta**mě**jší*!

Přídavná jména se tvoří také z pádů předložkových, jako *bezbarvý* - bez barvy, *bezcenný* - bez ceny, *podzemní* - pod zemí, *postranní* - po straně, *předčasný* - před časem, *nadmořský* - nad mořem aj.

Hojná jsou přídavná jména složená (*československý, krátkozraký* …)“ (Havránek - Jedlička, 1966, s. 78 - 80)

Způsobu, jak se tvoří adjektiva, je ještě mnohem více. Zdaleka jsme nevyčerpali všechny možnosti, pouze ty nejdůležitější, se kterými se setkáváme nejčastěji.

3 PRAVOPIS

Psaní i/y v koncovkách přídavných jmen

Při psaní ***i/í*** a ***y/ý*** v koncovkách adjektiv musíme nejprve určit jejich **druh,** tj. *tvrdá*, *měkká* a *přivlastňovací*.

1. Tvrdá přídavná jména mají v nominativu čísla jednotného pro každý rod **jinou koncovku:**

- v mužském rodě ***-ý*** (*smutn**ý*** muž, *neznám**ý*** herec, *nemocn**ý*** chlapec) a skloňují se podle vzoru ***mladý***
- v ženském rodě ***-á*** (*smutn**á*** žena, *neznám**á*** herečka, *nemocn**á*** dívka) a skloňují se podle vzoru ***mladá***
- ve středním rodě ***-é*** (*smutn**é*** dítě, *hrav**é*** štěně, *nemocn**é*** koleno) a skloňují se podle vzoru ***mladé***

Některá adjektiva tvrdá mají jmenné tvary, které jsou v nominativu, čísla jednotného, v rodě mužském bez koncovky, v rodě ženském mají koncovku ***-a*** a v rodě středním koncovku ***-o*** (*muž je zdráv, nemocen, povinen, žena je zdráva, povinna, dítě je zdrávo, povinno)* a skloňují se podle vzoru ***mlád, mláda, mládo*.**

2. Měkká přídavná jména mají v nominativu čísla jednotného ve všech rodech stejnou koncovku ***-í*** a skloňují se podle vzoru ***jarní*** (*cizí* muž, *cizí* žena, *cizí* dítě).

Na přídavná jména tvrdá i měkká se ptáme tázacími zájmeny *jaký, jaká, jaké?* nebo *který, která, které?*

3. Přivlastňovací přídavná jména jsou utvořena od substantiv:

- **rodu mužského** příponami ***-ův, -ova, -ovo*** (*bratr – bratr**ův*** syn, *bratr**ova*** žena, *bratr**ovo*** dítě) a skloňují se podle vzoru ***otcův, otcova, otcovo***
- **rodu ženského** příponami ***-in, -ina, -ino*** (*sestra – sestř**in*** muž, *sestř**ina*** dcera, *sestř**ino*** dítě) a skloňují se podle vzoru ***matčin, matčina, matčino***

Na přídavná jména přivlastňovací se ptáme tázacím zájmenem *čí*?

Jak postupujeme při určování koncovky:

a) určíme druh adjektiva (*tvrdý, měkký, přivlastňovací*)

b) jedná-li se o adjektivum **měkké**, píšeme **vždy měkké *í***

c) u adjektiv **tvrdých** píšeme **tvrdé *y/ý***, pouze v nominativu a vokativu, čísla množného, rodu mužského životného napíšeme **měkké *í***, pomůžeme si tím, že za adjektivum dosadíme vzor *mladý* v příslušném tvaru

V koncovkách **jmenných tvarů adjektiv tvrdých** píšeme **tvrdé *y*.** Pouze v nominativu čísla množného, rodu mužského životného píšeme **měkké *i*** (např.: *chlapci běhali bos**i***, ale *dívky běhaly bos**y***).

d) u adjektiv **přivlastňovacích** je to stejné jako u adjektiv tvrdých, jen za adjektivum dosazujeme tvary vzoru *matčin - matčin**i**, matčin**y***, abychom lépe slyšeli koncovku *i/í* nebo *y/ý* (*otcov**y** sourozence jako matčin**y** sourozence* → *otcov**i** sourozenci jako matčin**i** sourozenci*)

e) v koncovkách **instrumentálu *-ími*** a ***-ými*** píšeme po **m** vždy **měkké *i*!**

Mluvnické kategorie adjektiva jsou stejné jako u substantiva, před kterým stojí!

Příklady určení koncovky adjektiva:

*Na jevišti vystoupili **známí** zpěváci.*

a) podle substantiva *zpěváci* je adjektivum ***známí*** rodu mužského životného**,** proto se skloňuje podle vzoru ***mladý,*** tj. *mlad**í** zpěváci*, a proto napíšeme **měkké *í*** - ***známí** zpěváci*

*Navštívili jsme **Jindrov**y rodiče.*

a) adjektivum je ***Jindrov**y*** - má tvary *Jindrův, Jindrova, Jindrovo* - jedná se o adjektivum **přivlastňovací** (ptáme se také: *čí rodiče?*) - vzor *otcův* (akuzativ)

b) pomůže tvar druhového vzoru *matčin - matčin**y** (Jindrov**y**) rodiče,* kde slyším koncovku **tvrdé *y***

Pozor bychom se měli dát na rozdíly v psaní ***-ovi*/*-ovy*:**

*Přišli k nám (ti) **bratrov**i spolužáci.* X *Potkali jsme (ty) **bratrov**y spolužáky*. → v obou případech jde o adjektivum → **ALE** *Půjdeme na návštěvu k mému **bratrov**i (ke komu, čemu? - vzor pánovi). Už jsem ti vyprávěl o mém **bratrov**i (o kom, čem? - vzor pánovi)?* → v obou případech jde o substantivum v dativu a lokálu.

Rozdílné psaní:

balicí (papír, stroj)	X	*balící (kdo něco balí* - žena *balící* dárek)
lešticí (pasta)	X	*leštící (kdo něco leští* - žena *leštící* podlahu)
řídicí (páka, systém)	X	*řídící (kdo něco řídí* - policista *řídící* dopravu)
řadicí (páka)	X	*řadící (kdo se řadí* - auta *řadící* se do fronty)
lepicí (páska)	X	*lepící (kdo něco lepí* - muž *lepící* plakáty)
kropicí (konev)	X	*kropící (kdo kropí* - auto *kropící* silnic

4 STUPŇOVÁNÍ

U většiny adjektiv se můžeme, při srovnávání, setkat se zvláštními tvary vyjadřování → trojí stupeň vlastnosti. První stupeň (*hodný*), druhý stupeň (*hodnější*) a třetí stupeň (*nejhodnější*) → to se nazývá **stupňování.** Při srovnávání druhý stupeň vyjadřuje větší míru a třetí stupeň největší míru vlastnosti. Druhý stupeň adjektiv se tvoří z prvního příponami *-ejší, -ější, -ší* nebo koncovkou *-í* (veselejší, *hodnější, horší, měkčí*). Třetí stupeň se tvoří z druhého stupně pomocí předpony *nej-* (*nejveselejší*).

4. 1 KOMPARATIV A SUPERLATIV

„Komparativ vyjadřuje, že substance označená řídícím substantivem má vyšší míru vlastnosti než jiná substance (*Pavel je vyšší než Petr*), popř. než tatáž substance za jiných okolností (*Pavel je vyšší než před rokem*) či v něčím očekávání (*Pavel je vyšší, než jsem čekal*). U adjektiv pojmenovávajících měřitelné vlastnosti může komparativ označovat též míru přesahující kvantifikovanou hodnotu (*Pavel je vyšší než 170 cm*).

Superlativ vyjadřuje, že substance označená řídícím substantivem má vyšší míru vlastnosti než ostatní členové (nějakým způsobem vymezené) množiny substancí (*Pavel je nejvyšší ze třídy.*), popř. že nějaká substance má vyšší míru vlastnosti za určitých okolností ve srovnání s množinou jiných okolností (*Pavel si je nejjistější v chemii*).“ (Adam, 2017, s. 66)

„Adjektiva (především kvalifikační) mohou rozlišit tři stupně relativního kvalitativního a kvantitativního hodnocení příznaku jevu ve srovnání s jevem jiným; tyto tři stupně se vyjadřují formami pozitivu (základní stupeň), komparativu (druhý stupeň) a superlativu (třetí stupeň). Pokud se stupňují adjektiva deskriptivní nebo relační, jde obvykle o jejich užití v přeneseném (kvalifikačním) významu (*Sousedovo dítě bylo živější než naše. Jeho chování bylo k stáru ještě koženější než zamlada).* Stupňování (komparace) je spíše záležitostí slovotvornou (stupňují se i neohebná adverbia), komparativ a superlativ se tvoří slovotvornými prostředky (sufixy *-ší, -ě(e)jší* a prefixem *nej-*) a označují jinou skutečnost než pozitiv. Z morfologického hlediska je důležité, že všechny komparativy a superlativy patří k měkkému typu deklinace, přestože se ve větší míře tvoří od adjektiv s deklinací tvrdou.“ (Hubáček - Jandová - Svobodová, 2002, s. 124)

„Od některých přídavných jmen zakončených na *-ký* se druhý stupeň tvoří koncovkou *-í* a k se měkčí v č (*hezký - hezčí*).

U jiných přídavných jmen s tímto zakončením se přípona *-ký* nebo *-cký* při stupňování odsouvá a druhý stupeň se tvoří příponou *-ší* (*těžký - těžší, hluboký - hlubší*).

Podobně se před příponou *-ší* odsouvají také přípony *-ný, -ní* při stupňování přídavných jmen *snadný* a *zadní* (*snazší, zazší* - vedle *snadnější, zadnější*).

Před příponou *-ší* se mění souhlásky *ch* v *š*, *h* v *ž*, *s* v *š*, *z* v *ž* a někdy *d* v *z* (*tichý - tišší, drahý - dražší, vysoký - vyšší, úzký - užší, snadný - snazší*).

Ve výslovnosti dvě stejné souhlásky (nebo takové, které se staly stejnými spodobou) splývají, ale píší se podle původu obě (*tišší, užší, vyšší, nižší, těžší* apod.).

Souhlásková skupina *sk, ck* se před příponou *-ější* mění v *šť, čť* (*přátelský - přátelštější, sympatický - sympatičtější*).

4. 1. 1 Nepravidelné stupňování

Několik přídavných jmen má stupňování nepravidelné: druhý stupeň se tvoří od jiného kořene (*zlý* nebo *špatný - horší, dobrý - lepší, velký - větší, malý - menší*) nebo od kmene značně obměněného (*dlouhý - delší*).“ (Styblík - Čechová - Hauser - Hošnová, 2007, s. 97)

„**Pamatuj!** Jsi-li na rozpacích, jak se píše druhý stupeň přídavného jména, pomůže často druhý stupeň příslovce: *dráže - dražší, snáze - snazší, výše - vyšší, blíže - bližší, úže - užší, níže - nižší,* ale u přípony -ký ne vždy, srov. *Sladčeji, prudčeji, řidčeji, kratčeji,* ale *sladší, prudší, řidší, kratší,* proti tomu *lehčeji, měkčeji* apod. - *lehčí, měkčí* apod.“ (Havránek - Jedlička, 1966, s. 81)

4. 1. 2 Změna v kmeni

Občas dochází při tvoření druhého stupně u některých adjektiv ke změně v kmeni:

-í	***-ší***	***-í*** i ***-ejší***
tenký – tenčí	vysoký – vyšší	křehký – křehčí *i* křehčejší
lehký – lehčí	hluboký – hlubší	trpký – trpčí *i* trpčejší
měkký – měkčí	tuhý – tužší	vlhký – vlhčí *i* vlhčejší

-ější	***-ší*** i ***-ejší***
přátelský – přátelštější	snadný – snazší *i* snadnější

4. 2 NEMOŽNOST STUPŇOVÁNÍ

Je mnoho adjektiv, která se nedají stupňovat (*dřevěný, zlatý, nakreslený, včerejší, roční, sluneční* atd.).

„Existují slova, která mají typické vlastnosti **a.** (adjektiv), tj. vyjadřují vlastnost, mají distribuci **a.** i adjektivní flexi, ale nestupňují se, ač stupňovací afixy jsou připojitelné (např. *mrtvý > mrtvější, němý > němější, ženatý > ženatější …*; *psí > psejší, vynikající > vynikajícejší/vynikajíctější*; k sémantickému efektu stupňovací morfologie přidané k tzv. relačním **a.** (*čokoládový > čokoládovější*). Existují slova, která mají distribuci **a.** a adjektivní flexi, ale nestupňují se: *minulý > minulejší, bývalý > bývalejší, dotyčný > dotyčnější.* Existují slova, která vyjadřují vlastnost, mají distribuci **a.** i adjektivní flexi, ale stupňovací sufix se u nich nepřipojuje k **a.** a nemá stupňovací efekt: *včera > včerejší, dole > dolejší, vedle > vedlejší.*“ (Karlík - Caha, 2016, s. 31)

U této části se musím na chvíli zastavit. Nechci říci, že úplně nesouhlasím, ale dalo by se o tom při nejmenším polemizovat.

Když se zamyslíme, tak například *včerejší* a *vedlejší* můžeme sice stěží považovat za komparativy, ale záleží na postavení ve větě. V tomto je čeština tak krásná. Spojení *včerejší chléb* můžeme chápat jako *starší chléb* nebo *méně čerstvý chléb.* S takovým spojením už můžeme pracovat jako s komparativem. Jelikož máme doma více chlebů, tak musíme říci, jaké chleby jsou. *Tento chléb jsem kupovala včera, proto je* ***včerejší*** nebo ***nejméně čerstvý.*** *Tento chléb jsem kupovala ráno, proto je* ***ranní*** *nebo* ***méně čerstvý.*** *Tento chléb jsem kupovala odpoledne, proto je chléb* ***odpolední*** nebo ***čerstvý.*** Jsou přídavná jména, která se stupňováním změní jako *špatný - horší - nejhorší*, proto si dovoluji napsat *včerejší - ranní - odpolední.* Mohlo by to být i *včerejší - čerstvý, dnešní - čerstvější* a *zítřejší - nejčerstvější.* Ve všech případech (*včerejší, ranní, odpolední, dnešní, zítřejší*) používám slova, která podle definice nemají stupňovací význam, ale záleží na postavení ve větě. Český jazyk nám dává neskutečné možnosti. Jedno slovo může mít několik významů. Ve větě: *Toto je teď* ***vedlejší****, já mluvím o nesplněném úkolu.* → říkám, že něco je **méně důležité**, důležité je, že jsi nesplnil úkol.

Dle mého názoru jde o výrazy, které by se daly interpretovat jako *stupňovací* nebo *měrové*, určitou míru čerstvosti nebo důležitosti jsem prokázala postavením těchto výrazů ve větě.

4. 3 DODATEK

V adverbium se mění při stupňování adjektivum *rád (ráda, rádo)* → *raději, nejraději* nebo *radši, nejradši* (*K tetě jezdím rád, ale ještě raději jezdím k babičce.*).

Větší nebo menší míru základní vlastnosti vyjadřují také adjektiva odvozená některými prefixy či sufixy (*malinký, zelenkavý, kratičký, měkoučký* …)

Adverbiem lze zesilovat nebo zeslabovat význam adjektiva (*mnohem lepší, málo zdařilý, hodně pomalý, skvěle připravený, krásně malovaný* …)

Někdy může nastat situace, že druhý stupeň nemusí nutně vyjadřovat srovnání, nýbrž omezenou míru vlastnosti označené adjektivem. Např. ve větě *Je to už starší pán*. se mluvčí vyjadřuje o pánovi, kterého nepovažuje ještě za starého, ale přitom ho už nepokládá za mladého.

Adjektiva začínající na *j-* mají v třetím stupni souhláskovou skupinu *-jj-* (*nejjasnější, nejjednodušší…* je nutné tyto podoby odlišovat od tvarů druhého stupně adjektiv *nejasný, nejistý…).*

Jsou-li adjektiva zakončena *-mý*, mají v druhém a třetím stupni zakončení *-ější* (*strmější*), adjektiva zakončená na *-mný*, mají ve stupňovaných tvarech zakončení *-mnější* (*jemnější*)

„Vedle slovotvorného (afixálního) stupňování existuje v češtině ještě stupňování opisné. Je užitečné nejen pro adjektiva, jejichž forma jim neumožňuje přibírání přípon (*více lahodící oku*), nýbrž zejména pro možnost stupňování v opačném směru, zvlášť u adjektiv, která nemají antonyma (*Pavel je vyšší než Petr, ale méně svalnatý*). Stupňovat afixálně a opisně najednou (*méně chápavější*) je chybné.“ (Adam, 2017, s. 67)

5 TVAROVÁ SOUSTAVA ADJEKTIV

5. 1 DVOJÍ TYP - TVRDÉ A MĚKKÉ

Tvrdá adjektiva mají tvarotvorný základ před dlouhou samohláskou zakončený na tvrdou nebo obojetnou souhlásku, měkká adjektiva mají před kmenotvornou samohláskou měkkou souhlásku. Vzorem pro tvrdé skloňování je adjektivum **MLADÝ**, vzor pro měkké skloňování je **JARNÍ** (ve všech třech rodech je stejný tvar jarní).

„Tvarová soustava adjektiv je charakteristická speciálním typem adjektivní (složené) deklinace s tvrdým vzorem *mladý, mladá, mladé* a s měkkým vzorem *jarní* - tato podoba je v Nsg. homonymní pro všechny tři rody. K tvrdému typu se řadí adjektiva, která mají tvarotvorný základ zakončen na tvrdou nebo obojetnou souhlásku, k měkkému typu pak adjektiva se zakončením základu na měkkou, řidčeji na obojetnou souhlásku. Vedle těchto základních dlouhých tvarů tvoří některá adjektiva i tvary krátké (jmenné), s koncovkami deklinace se střídají tvary podle substantivních a adjektivních vzorů.“ (Hubáček - Jandová - Svobodová, 2002, s. 124)

„U adjektiv je celá řada formantů homonymních. Rodově nerozlišeny jsou koncovky maskulina a neutra v G, D, L a Isg. a koncovky všech tří rodů v téměř celém plurále (kromě N a A). V Ipl. je vedle základní koncovky *-ými*, *-ími* ještě koncovka *-ýma*, *-íma*, kterou mají adjektiva ve spojení se substantivy s původně duálovým tvarem v Ipl. (*rovnýma nohama, vlastníma rukama*).

Podle adjektivního typu deklinace tvoří tvary i některá substantiva obecná (*hajný, průvodčí, stříbrný*), vlastní osobní (*Černý, Novotná, Málková*) i zeměpisná (*Hluboká, Jablonné*) i vlastní jména přejatá (*Tolstoj, Bělyj, Milewski, Chomsky, Makarska, Jadwabne*).

K adjektivnímu skloňování se přiřazují rovněž některá zájmena (např. *jaký, který, čí*) a některé číslovky (řadové jako *první, druhý,* druhové jako *paterý, trojí* a násobné, např. *trojnásobný*).“ (Hubáček - Jandová - Svobodová, 2002, s. 126)

Přehled základní adjektivní deklinace

Tvrdý typ

		maskulinum		femininum		neutrum	
sg.	N, V	**mlad**	**-ý**	**mlad**	**-á**	**mlad**	**-é**
	G		**-ého**		**-é**		**-ého**
	D		**-ému**		**-é**		**-ému**
	A		**-ého(živ.)**		**-ou**		**-é**
			-ý(neživ.)				
	L		**-ém**		**-é**		**-ém**
	I		**-ým**		**-ou**		**-ým**
pl.	N, V		**-í(živ.)**		**-é**		**-á**
			-é(neživ.)				
	G		**-ých**		**-ých**		**-ých**
	D		**-ým**		**-ým**		**-ým**
	A		**-é**		**-é**		**-á**
	L		**-ých**		**-ých**		**-ých**
	I		**-ými**		**-ými**		**-ými**

Měkký typ

	Maskulinum		femininum		neutrum		
sg.	N, V	**jarn**	**-í**	**jarn**	**-í**	**jarn**	**-í**
	G		**-ího**		**-í**		**-ího**
	D		**-ímu**		**-í**		**-ímu**
	A		**-ího(živ.)**		**-í**		**-í**
			-í (neživ.)				
	L		**-ím**		**-í**		**-ím**
	I		**-ím**		**-í**		**-ím**
pl.	N, A, V		**-í**		**-í**		**-í**
	G		**-ích**		**-ích**		**-ích**
	D		**-ím**		**-ím**		**-ím**
	L		**-ích**		**-ích**		**-ích**
	I		**-ími**		**-ími**		**-ími**

6 SMÍŠENÉ SKLOŇOVÁNÍ - SMÍŠENÁ DEKLINACE

6. 1 ADJEKTIVA PŘIVLASTŇOVACÍ

Adjektiva přivlastňovací se skloňují podle vzoru ***otcův* (*otcova, otcovo*)** a ***matčin* (*matčina, matčino*).** Tyto vzory se liší jen svými sufixy: *-ův, -ova, -ovo* X *-in, -ina, -ino* → jejich koncovky jsou zcela shodné.

V 1. a 4. pádě singuláru i plurálu mají tato adjektiva jmenné tvary. Jmenné tvary jsou i v ostatních pádech singuláru kromě 7. pádu. V ostatních pádech plurálu a v 7. pádě singuláru jsou stejné tvary jako u tvrdého skloňování adjektiv (vzoru *mladý*), *otcovým, otcových, ...* jako *mladým, mladých, ...*

„Přivlastňovací adjektiva (posesiva) vyjadřují individuální přivlastňování jevů. Tvoří se od substantiv označujících živé bytosti (zejména osoby) slovotvornými příponami *-ův, -in*, výběr formantu závisí na rodě základového substantiva. Příponou *-ův* (*-ova, -ovo*) se tvoří přivlastňovací adjektiva od substantiv rodu mužského, např. *bratrův, spisovatelův, Petrův, Novákův,* příponou *-in* (*-ina, -ino*) od substantiv rodu ženského, např. *matčin, sestřin, princeznin, Mariin.*“ (Hubáček - Jandová - Svobodová, 2002, s. 127)

„Smíšenou deklinaci // Smíšené skloňování mají (ve spisovné č.) pouze slova typů *otcův* a *matčin*, pokládaná ve školských mluvnicích za posesivní (přivlastňovací) adjektiva. Termín *smíšené skloňování* odráží tu skutečnost, že (ve spis. č.) část tvarů má koncovky jmenné deklinace (tvrdých vzorů *pán, hrad, žena, město*) a část koncovky jmenně-zájmenné deklinace (tvrdého vzoru *mladý*): jmenné koncovky jsou v sg. všech rodů kromě instr. sg. mask. životných, kde je koncovka, jaká je u složené deklinace, v pl. jsou naopak kromě nom. a akuz., kde jsou koncovky jmenné deklinace, koncovky, jaké jsou u složené deklinace. Podle derivačních sufixů *-ův-*, *-in-* se rozlišují dva vzory (*otcův, matčin*).“ (Karlík - Caha, 2016, s. 31)

Přehled deklinace přivlastňovacích adjektiv

		maskulinum	femininum	neutrum
		otcův, matčin	otcova, matčina	otcovo, matčino
sg.	N, V	**-Ø**	**-a**	**-o**
	G	**-a**	**-y**	**-a**
	D	**-u**	**-ě**	**-u**
	A	**-a (živ.)**	**-u**	**-o**
		-Ø (neživ.)		
	L	**-ě/-u**	**-ě**	**-ě/-u**
	I	**-ým**	**-ou**	**-ým**
pl.	N, V	**-i (živ.)**	**-y**	**-a**
		-y (neživ.)		
	G	**-ých**	**-ých**	**-ých**
	D	**-ým**	**-ým**	**-ým**
	A	**-y**	**-y**	**-a**
	L	**-ých**	**-ých**	**-ých**
	I	**-ými**	**-ými**	**-ými**

Uvádějí se sice dva vzory *otcův* a *matčin*, jelikož mají různé slovotvorné přípony, ale jejich skloňování je stejné.

Čeština má možnost vyjádřit přivlastňovací vztah i 2. pádem podstatného jména, i když používáme především přivlastňovací přídavná jména. Tento typ se používá velmi málo (*vila Wericha, univerzita Palackého…*).

„Od individuálně přivlastňovacích adjektiv se odlišují adjektiva druhově přivlastňovací typu *vlčí, psí, člověčí,* která mají pravidelné skloňování podle vzoru *jarní*. Vyjadřují přivlastňování druhu, nikoli jedinci (srov. *vlčí dráp - vlkův dráp*).“ (Hubáček - Jandová - Svobodová, 2002, s. 127)

„Tzv. adjektiva posesivní tvořená sufixy *-ův-*, *-in-* adjektiva ve skutečnosti nejsou, nýbrž jsou to jména, ač jejich koncovky vyjadřují shodu, a proto referují k jednomu určitému objektu, a mohou tedy být koreferentní s vhodným zájmenem: *dívčin smích a její úsměv* x *dívčí smích a její úsměv*. Vlastnost druhu může být v závislosti na sémantice jména, které adj. modifikuje, a na sémantice báze, z níž je derivováno, interpretována jako vztah posesivity

(*vosí hnízdo*), části a celku (*vosí žihadlo*), účelu (*psí útulek*), původu (*kozí mléko*) aj. (u jmen bez verbálních rysů), nebo jako sémantická role, kterou mají participanty/aktanty, typicky agens: *vosí bodnutí, psí štěkot* (u jmen s verbálními rysy). Zvláště není-li k dispozici interpretace na bázi posesivity, je interpretace vágní (*medvědí česnek*' očekává se, že česnek s vlastností typickou pro medvědy, tj. silný nebo mohutný'), nebo je k dispozici interpretace jako frazému (*labutí píseň, krokodýlí slzy*). Není-li k dispozici žádná z interpretací, zůstává dostupná jen interpretace strukturní: *buvolí tráva, kozí mejdan* (a skutečný význam spojení věcí encyklopedických znalostí, tj. dá se zjistit např. z internetu). Protože posesivní adjektiva vyjadřují vlastnost druhu, nederivují se od propií: *Eva* > *Eví, Punťa* > *Puntí*. Na rozdíl od jiných adj. tvořených ze substantivních bází netvoří adverbia: *oslí křik* > *křik osle* x *čelní náraz* > *narazil čelně*. V rámci onomaziologické teorie slovotvorby se analyzují jako desubstantivní adj. tvořená mutací." (Králíková, 2016, s. 1357)

7 TVARY A JEJICH VÝZNAMY

Adjektiva různými svými tvary označují rod, číslo, pády a u maskulina zčásti rozdílné tvary → životné a neživotné. Těmito tvary vyjadřují význam rodu, čísla a pádu substantiva, které určují, tzn. adjektiva se v rodě (i životnosti), v čísle a v pádě vždy shodují s daným substantivem.

Adjektiva mohou být ve větě přívlastkem, jmenným přísudkem nebo doplňkem.

V přísudku i v jeho rozvíjejícím se členu a v doplňku mívají adjektiva odlišné tvary než jak je tomu u přívlastku. Jde o tvary tzv. jmenné (Jmenné tvary kapitola 7.1).

Existují i adjektiva zpodstatnělá → někdy se místo substantiva použije adjektivum, v tom případě má stejné mluvnické významy jako substantivum, ve větě může být podmětem či předmětem a může být i rozvito přívlastkem.

7.1 JMENNÉ TVARY

„Tzv. jmenné tvary adjektiv (*šťasten, šťastna*, …) mají koncovky tvrdých substantivních deklinačních typů (všech rodů), tj. *pán, hrad, žena, město.* Používají se dnes už nepříliš často, a to v podstatě výhradně v nominativu, popř. při archaické stylizaci i v akuzativu, jsou spíše příznakem vyššího stylu. Ostatní pády *nepotřebují,* poněvadž jich nelze použít v přívlastku. Někdy se jmenný tvar adjektiva sémanticky vzdálí od tvarů složených, zpravidla získá modální význam a valenci: např. nebyl mocen slova; nejsi hoden (toho), abys mi zavázal střevíc." (Adam, 2017, s. 65)

Jmenné se nazývají právě proto, že jsou shodné s tvary tvrdých vzorů podstatných jmen výše zmíněných.

	rod mužský		ženský	střední
	životný	neživotný		
1. p. j. č.	šťasten	šťasten	šťastna	šťastno
mn. č.	šťastni	šťastny	šťastny	šťastna

„Jmenné tvary mají jen některá přídavná jména skloňování tvrdého, a to některá přídavná jména bez přípony, jako *zdravý - zdráv, mladý - mlád, laskavý - laskav, mrtvý - mrtev, starý - stár* aj., a některá přídavná jména s příponou *-ný,* jako *dlužen, spokojen, povinen, šťasten, schopen* aj., zřídka jinak tvořená, jako *pamětliv, hladov* apod. Přídavná jména skloňování

měkkého ho vůbec nemají, ale rovněž ne většina přídavných jmen skloňování tvrdého, např. *velký, malý, černý, teplý, srdečný, obecný, mužský, kovový* aj.

Přídavné jméno *rád* a přídavná jména přivlastňovací v některých pádech mají jen tvary jmenné.

Jmenných tvarů se užívá nejčastěji v mužském rodě jednotného čísla; např. lze říci *je zdráva, mrtva, jsou zdrávi, mrtvi,* ale jen *je stár.* Kromě toho jen některé jmenné tvary středního rodu, jako *možno, jasno, těžko* apod., jsou obvyklé ve větách s infinitivem nebo s vedlejší větou (např. *je těžko se tak rychle rozhodnout, je jisto, že ses mýlil);* je výjimka jen zdánlivá, protože lze tyto tvary chápat jako příslovce.“ (Havránek - Jedlička, 1966, s. 85)

7. 2 JMENNÉ VĚTY ADJEKTIVNÍ

„Jsou to věty s platností oznamovací nebo tázací, které nějak kvalifikují vnímanou skutečnost: *Staromódní. Na pohled trochu křiklavé. Nezvyklé? Dobře ušité. Trochu hlučné?* aj. O jejich jednočlenné povaze svědčí neutrální podoba adjektiva a nemožnost doplnit sponu; věty typu *Krásná! Trochu hlučný.* apod. jsou věty eliptické.

Často bývají citově zabarveny a pak mívají zvolací intonaci: *Krásné! Fantastické! Skvělé! Ohavné!*“ (Bauer - Grepl, 1975, s. 89)

8 ADJEKTIVUM JAKO VĚTNÝ ČLEN

8. 1 VĚTNÝ ČLEN OBECNĚ

„Podle svých sémantických, morfologických a syntaktických vlastností seskupují se všechna slova v jazyce v kategorie, které se nazývají slovní druhy. Po stránce skladebné (funkční) je pro jednotlivé slovní druhy podstatné to, zda ve větě mohou plnit úkon větného členu či nikoli.

Úkon větného členu mohou plnit jen slovní druhy s plným lexikálním významem. Lze proto větné členy obecně definovat jako **funkce** autosémantických slov ve větě.

Syntaktické funkce jednotlivých slovních druhů jsou určovány jejich obecným významem. Tak například z obecného slovnědruhového významu adjektiv vyplývá, že ve větě mohou plnit především funkci takového větného členu, který determinuje podstatné jméno. Tím je na prvním místě přívlastek.“ (Bauer - Grepl, 1975, s. 99)

Adjektivum má primární funkci a plní funkci atributu.

8. 2 JAKO ZÁKLADNÍ ČLEN VĚTY JEDNOČLENNÉ

Víme, že základní větné členy jsou ty, které jsou ve vyjádření predikačního aktu přímými účastníky. Ve větě jednočlenné je člen jeden, jenž je základním členem věty jednočlenné. Jelikož rozebíráme adjektivum, tak v tomto případě je základní člen jednočlenné věty vyjádřen pouhým jménem (beze spony, kterou nelze ani doplnit) - *Zvláštní. Nádherné.* (Jmenné věty adjektivní kapitola 7. 2)

8. 3 JMENNÁ ČÁST PŘÍSUDKU

Jmenná část přísudku je mimo jiné tvořena adjektivem. „Přídavné jméno je při sponě *býti, bývati,* vždy v nominativu. Pokud se zachovaly u adjektiv jmenné tvary, užívá se jich vedle tvarů složených: *Už jsem hotova // hotová; Byl si jist // jistý úspěchem; Není ženat // ženatý; Paní Anežka byla smutná (*Bass) - *smutna* je archaické.

U některých adjektiv se užívá jmenných tvarů k přisouzení stavu aktuálně platného, přechodného; v protikladu k tomu se složenými tvary vyjadřuje především vlastnost stálá, trvalá, nevázaná na dobu predikace, ale může se jich užít i místo tvarů jmenných:

Už jsem zdráv.	*X*	*Jsem zdravý.*
Jsem s tím spokojen.	*X*	*On je vždy spokojený.*
Není vinen.	*X*	*Je nevinný.*

Jmenné tvary se drží zvláště u adjektiv pocházejících z trpných příčestí na *-n* a *-t*; uplatňuje se tu blízkost k pasívu, v němž jsou jmenné tvary participií pravidlem: *Byl odhodlán, že toho dne nevyjde z bytu; Byli tím všichni udiveni; Nebyl nepřipraven na tento neklid; Byl někde skrčen a schován; Jsou zakřiknuti.* I zde se ovšem šíří složené tvary: *Byli velmi udiveni, že smějí do pokojů* (Glazarová); *Byli na zkoušku dobře připraveni; Jsou celí zakřiknutí.*

Poznámka: U sloves dokonavých je někdy těžko odlišit jmenný přísudek od pasíva. O pasívum jde tam, kde jde skutečně o děj (nikoli stav) a kde lze užít konstrukce aktivní. Jmenný přísudek vyjadřuje stav z děje vzešlý, hotový; jmenný tvar adjektiva lze nahradit složeným.

pasívum:	jmenný přísudek:
Okna byla při rvačce rozbita =	*Okna jsou rozbita* // *rozbitá* -
někdo je rozbil.	stav z děje vzešlý (někdo je rozbil a jsou rozbitá)

O jmenné přísudky jde i v těchto případech: *Nebyl na to připraven* (= nepřipravil se na to). *Byl rozhodnut* (= rozhodl se).

Jmenné tvary adjektiv se sponou *býti* se drží též v přísudcích s hodnotícím a podobným významem při podmětu vyjádřeném infinitivem nebo obsahovou větou; cítí se však většinou jako knižní a ustupují běžným tvarům složeným: *Je marno // marné o tom mluvit; Bylo nebezpečno // nebezpečné něco namítat; Ošklivo // ošklivé bylo na to pohledět; Je těžko // těžké se tomu bránit; Bylo patrno // patrné, že nemají dosti sil.*

Při sponě *státi se* a polosponovém slovese *zdáti se* je adjektivum v instrumentále nebo v nominativu: *Jeho pohled se stal nejistým // nejistý* (ustupující podoba); *Zdálo se nám nepravděpodobným, že by se to mohlo změnit // nepravděpodobné; Všem se zdálo možné, že se to podaří.*“ (Bauer - Grepl, 1975, s. 115, 116)

8. 4 VYJADŘOVÁNÍ PŘÍVLASTKU

„Přívlastek je rozvíjející větný člen, který přímo určuje syntaktické substantivum v kterékoli větné platnosti. Přívlastek může být shodný nebo neshodný.“ (Bauer - Grepl, 1975, s. 123)

Shodný přívlastek se vyjadřuje substantivem, ale především **adjektivem.**

„Syntaktická závislost adjektiva na určovaném substantivu se vyjadřuje shodou, tj. tvarovým ztotožněním adjektiva se substantivem v rodě, čísle a v pádě.

Adjektivní přívlastek bývá zpravidla shodný: *lehký vůz, dobrého přítele, na nové šaty, makové buchty, Nerudův fejeton, z matčiny náruče* aj.“ (Bauer - Grepl, 1975, s. 124)

„Někdy dochází k porušování shody v rodě v citově motivovaných spojeních, např. *chlapec hloupá; pes uštěkaná; kocour líná.*

K syntaktickým adjektivům náleží také adjektivní zájmena: *můj, tvůj …; ten, tento, onen, jediný, takový* apod. Povahu syntaktického adjektiva má i posesívní *jeho* a *jejich;* ve spojení s podstatným jménem (*jeho kabát, jejich kabát*) je to tedy shodný přívlastek právě tak jako ostatní posesíva (*můj kabát, její kabát, náš kabát*). Povahu shodného přívlastku mají i nesklonná (nespisovná) adjektiva typu *prima, fajn …*; *prima fotbal, s fajn klukem.* Formálně na to ukazuje antepozice, která je pro atributivní spojení adjektivum + substantivum základním slovosledným schématem.

Za syntaktické adjektivum je třeba považovat s Kopečným také základní číslovky určité i neurčité: *dva, tři, čtyři,* ale i *pět, šest …* a *mnoho, moc, málo, dost* aj. Ve spojení s počítaným předmětem plní tedy tyto číslovky funkci přívlastku. Základem syntagmatu je substantivum označující počítaný předmět. Platí to nejen o spojení *dva, tři, čtyři chlapci,* ale i o spojení typu *pět chlapců* a *mnoho chlapců.* Genitiv počítaného předmětu v nich není totožný s běžným genitivem přívlastkovým, jako např. ve spojeních typu *kilo cukru; kopa vajec; vrcholky hor* atd. Je to pád nesyntaktický (tvz. numerativ, blízký sémanticky paritivu), který je třeba skladebně považovat za nominativ nebo akuzativ. O nesyntaktické povaze numerativu svědčí to, že v ostatních pádech nezůstává neměnný jako skutečný pád, např.: 1. *pět chlapců,* 2. *pěti chlapců,* 3. *pěti chlapcům,* 6. *o pěti chlapcích* atd.“ (Bauer - Grepl, 1975, s. 124)

8. 4. 1 Postavení adjektivního přívlastku

„U přívlastku nerozvitého je základní (neutrální, nepříznaková) antepozice adjektiva před substantivem: *drahá kniha; spolehlivý člověk; naše vlast* apod. Spolu se shodou je tu tedy formálním výrazem členské sounáležitosti adjektiva se substantivem také slovosled.

Postpozice nerozvitého adjektivního přívlastku je dvojí: aktuální (motivovaná) a neaktuální (nemotivovaná).

K aktuální postpozici dochází tehdy, klademe-li důraz na vlastnost samu, nikoli na jejího nositele. Bývá tomu tak při důrazu motivovaném citově: *To je lišák mazaný; Bylo to víno znamenité;* dále při vytýkání do protikladu: *Žluté šaty ti sluší lépe než šaty červené; Já jsem odevzdal práci dobrou; Byli tam vesměs lidé staří* apod. Ve všech těchto případech jde o příznakovou aktualizaci základního slovosledného schématu. Postponovaný adjektivní přívlastek bývá nositelem větného nebo úsekového přízvuku.

Neaktuální postpozice adjektivního přívlastku bývá v tradicionalismech lexikalizovaných zpravidla jako spojení povahy terminologické: *Království české; země Moravskoslezská; Karel Čtvrtý; mařinka vonná; kočka domácí.* Tyto postpozice nejsou bez staršího vlivu latiny.

Bohatěji rozvitý adjektivní přívlastek se klade pravidlem za substantivum. Jeho jádrem bývá obvykle adjektivum dějové. Většinou tvoří samostatný promluvový úsek, tj. bývá v mluveném projevu oddělen úsekovými předěly od ostatní promluvy.“ (Bauer - Grepl, 1975, s. 124-125)

V rovině pravopisné bychom měli rozlišovat těsný a volný přívlastek.

Volný přívlastek je takový, který můžeme v mluveném projevu vypustit, a nezmění se tím význam sdělovaného. V psaném projevu se odděluje čárkami. Jde o rozvitý přívlastek shodný a stojí za podstatným jménem, ale nevymezuje jeho význam.

*Měsíc, **vycházející právě nad obzorem**, mi krásně svítil na cestu.*

Těsný přívlastek se nedá vypustit, aniž by se neporušil význam sdělovaného. V psaném projevu se neodděluje čárkami. Stojí rovněž za podstatným jménem a blíže ho určuje.

*Žáci **přihlášení do sportovního kroužku** se sejdou před tělocvičnou.*

Těsný přívlastek tedy vyjadřuje podstatnou vlastnost, na rozdíl od volného přívlastku, který nijak nezužuje význam.

8. 5 VYJADŘOVÁNÍ DOPLŇKU

„ Adjektivní doplněk bývá zpravidla shodný.

1. U doplňku vztahujícího se k podmětu má adjektivum často podobu jmennou: *Chlapec chodí bos; Otec se vrátil zdráv; Padl k zemi mrtev; Odešel rozhněván; Sedí shrben; Bratr je doma nemocen* aj.

Kde se jmenný tvar nedochoval, má doplňkové adjektivum přirozeně podobu jen složenou: *Otec umřel chudobný; Stál nad ním pyšný; Pivo je dobré jen studené; To maso bude dobré i pečené; Vrátil se z lázní zdravější* aj.

Patří sem dále subjektový doplněk vyjádřený přechodníkem a přechodníkovou vazbou: *Dívka odcházela usmívajíc se; Vstával zívaje; Tam seděl již soused, maje před sebou skleničku (Tyl); Přibližovali se k sobě, ani o tom nevědouce; Očekávali je, jsouce ukrytí za stromy; Spěchala tam, jsouc zvědava, jak to dopadne* aj.

Ustrnulé přechodníky typu *četl // četla sedě, vsedě, stoje, ve stoje* apod. je třeba funkčně hodnotit spíše jako příslovečná určení. Došlo zde k adverbializaci a původní doplněk nabyl povahy příslovečného určení průvodních okolností.

K adjektivnímu doplňku subjektovému náleží i případy, kdy je doplňkové určení vyjádřeno číslovkou. Jasné je to u číslovek řadových: *Bratr přišel první; Vrátil se poslední (jako poslední)* aj. Patří sem však i případy s číslovkami základními: *Přišli jsme za tebou dva, tři* a ovšem i *průzkumníků se vrátilo jen pět, šest…*

K tomuto typu doplňku je třeba přiřadit také případy, kdy se doplňkové určení vztahuje k subjektovému dativu v jednočlenných větách; např. *Bylo mi doma smutno samému; Dobře se nám tu odpočívá všem* aj.

2. Adjektivní doplněk při předmětu (tzn. doplněk objektový) se vztahuje obvykle k substantivu v akuzativu. Adjektivum má v dnešní češtině většinou podobu složenou, např.: *Snědl to celé; Ty stěny dělávají rovné; Nikdy jsem otce neviděl tak čilého; Našli ho mrtvého, zmrzlého, raněného; Zastihli jsme bratra už oblečeného; Ovoce jíme syrové* aj.

Ve jmenném tvaru bývá doplňkové adjektivum tehdy, je-li utvořeno od trpného příčestí: *Vrátil knihu neporušenu; Našel chalupu rozbořenu; Nechal pivo nedopito; Poslal ji tam samu* aj.

Patří sem i doplňkové určení vyjádřené číslovkami: *Uviděl jsem ho prvního; Zachránili mě jako prvního, posledního; Viděl jsem vás oba, všechny* aj.

Po slovesech typu *učiniti, udělati* apod. se klade místo shodného adjektiva instrumentál: *Učiním tě šťastným.*

3. Už Trávníček a po něm hlavně Kopečný upozornili na to, že adjektivní doplněk se může v řídkých případech vztahovat i k pádu adverbiálnímu; bývá tomu tak v jazyce hovorovém. Jde o případy typu: *Nechodil v těch šatech dlouho nových; Rukama jedl špinavýma; Do pokoje jsme se vrátili už uklizeného; Nepůjdu s ním s roztrhaným* apod.“ (Bauer - Grepl, 1975, s. 149-150)

8. 6 OBRATY S PŘÍDAVNÝMI JMÉNY SLOVESNÝMI

„Slovesná adjektiva utvořená z participia přítomného si zachovávají též velkou míru dějovosti; důležité je zejména to, že mají relativní časovou platnost - vyjadřují děj současný s dějem přísudkovým. Jsou-li holá nebo jen málo rozvitá, spojují se se substantivy jako jiné adjektivní přívlastky: *A ve shromažďující se zástupy se mísily hloučky bolševiků* (Olbracht); *Květnový pátek byl dnem trhajících se snů a tajících iluzí* (Olbracht). Některá svou dějovost ztratila a změnila se v normální adjektiva, např. *předcházející řečník, rozvíjející větný člen* apod. (Srov. též celou skupinu adjektiv na *-ící*, odlišených i formálně od zpřídavnělých

přechodníků na *-ící*, *-oucí*: *bicí hodiny, kropicí auto* x *zvon bijící na poplach, auto kropící ulice* atd.).

Rozvité obraty tvoří však skutečné polovětné vazby, kladou se za substantivum, které rozvíjejí jako volně připojený přívlastek, oddělují se zpravidla nekoncovými úsekovými předěly (čárkami) a tvoří protějšek přívlastkových vět vztažných, které nejednou nahrazují. Např. *Ale právě ty desítky revolucionářů, padajících na ulicích, to jsou ty, které vykupují životy miliónů* (Olbracht) = kteří padají na ulicích; *Dychtivě četli noviny, vonící ještě tiskárnou* = které ještě voněly tiskárnou.

V češtině nejsou obvyklé zpřídavnělé přechodníky minulé na *-vší*; v knižním jazyce se sice vyskytují, ale obvykle se dává přednost vedlejší větě: *Naše dělnická třída, prošedší ohněm stávkových a politických bojů za hospodářské krize, chápala stále jasněji, kdo ji vede vpřed a kdo ji zrazuje* (z časopisu) = která prošla, prošlá.

Povahu polovětných obratů mívají i rozvité přívlastky, jejichž jádrem je dějové adjektivum utvořené z příčestí trpného nebo minulého, např. *Kosmický koráb, chráněný proti chladu v kosmickém prostoru i proti přehřátí při sestupu zvláštním regulačním systémem, zachovává si v kabině stálou teplotu* (z novin); *Starého sluhu, zestárlého v dlouholeté službě u jeho rodičů, chtěl propustit.*“ (Bauer - Grepl, 1975, s. 171-172)

9 ADJEKTIVA V LATINĚ

K tomu abychom správně skloňovali, potřebujeme dobře znát jednotlivé koncovky substantiv. V latině je důležité umět celá slovníková hesla, abychom mohli správně přiřazovat adjektiva. Adjektivum se podobně jako v češtině váže na substantivum, proto musíme umět správně rod substantiva, abychom dobře určili i koncovku adjektiva. Když jde tedy o mužský rod (maskulina), adjektiva budou zakončena koncovkou ***-us***, u ženského rodu (femininum) bude koncovka ***-a*** a u středního rodu (neutrum) bude ***-um***.

Příklad *longus - longa - longum* → *dlouhý - dlouhá - dlouhé*

Až na nějaké výjimky to je tak, že skloňované adjektivum i substantivum má vždy stejné koncovky. Už tady vidíme patrnou odlišnost od českého jazyka. V českém jazyce nejsou koncovky adjektiva a substantiva vždy stejné. Příklad *N- krásn**á** dívk**a** - puell**a** pulchr**a**, G- krásn**é** dívk**y** - puell**ae** pulchr**ae,** A- krásn**ou** dívk**u** - puell**am** pulchr**am.***

V latině je skloňování podle pěti různých deklinací, které mají své vzory a své koncovky. Jednoduchá pomůcka, jak správně určit, podle jaké deklinace budeme skloňovat, je podívat se na koncovku v genitivu singuláru. Všechna substantiva s koncovkou *-ae,* řadíme do 1. deklinace, s koncovou *-i* do 2. deklinace, s koncovkou *-is* je 3. deklinace, s *-ús* je 4. deklinace a koncovka *-eí* je 5. deklinace.

V první deklinaci jde o ženský rod, vzorem je zde *fémina* (*žena*)

Přehled 1. deklinace

Sg.	Nominativ	-a	Pl.	-ae
	Genitiv	-ae		-um
	Dativ	-ae		-ís
	Akuzativ	-am		-ás
	Ablativ	-á		-ís

Dívka je rodu ženského a v genitivu je tvar tohoto substantiva *puell**ae***, proto víme, že budeme skloňovat podle první deklinace i adjektivum, které se na *dívku* váže, *krásná dívka*:

Sg.	*puell**a** pulchr**a***	***N***	*Pl.*	*puell**ae** pulchr**ae***
	*puell**ae** pulchr**ae***	***G***		*puell**um** pulchr**um***
	*puell**ae** pulchr**ae***	***D***		*puell**ís** pulchr**ís***
	*puell**am** pulchr**am***	***A***		*puell**ás** pulchr**ás***
	*puell**á** pulchr**á***	***Ab***		*puell**ís** pulchr**ís***

Vokativ nezmiňuji záměrně, protože přece jen jde hlavně o problematiku adjektiv a k nim nepotřebujeme vokativ.

Latina a čeština mají společné to, že tvar genitivu singuláru a nominativu plurálu je vždy stejný, má stejnou koncovku. Bavíme se zde o substantivech, jelikož v latině musíme znát koncovky substantiv v jednotlivých deklinacích, abychom správně určili koncovku adjektiva.

V druhé deklinaci jde již o vzory mužského a středního rodu. Vzory zde jsou *servus (otrok), puer (chlapec) a verbum (slovo).*

Přehled 2. deklinace

	Sg.	**Pl.**	**Sg.**	**Pl.**	**Sg.**	**Pl.**
Nominativ	-us	-í	-er	-í	-um	-a
Genitiv	-í	-órum	-í	-órum	-í	-órum
Dativ	-ó	-ís	-ó	-ís	-ó	-ís
Akuzativ	-um	-ós	-um	-ós	-um	-a
Ablativ	-ó	-ís	-ó	-ís	-ó	-ís

V nominativu singuláru jde u všech vzorů o základní tvar, koncovka je vyznačena právě kvůli skloňování adjektiv, ať víme, že adjektivum bude mít tuto konkrétní koncovku.

Vyskloňujeme si opět na ukázku konkrétní slovní spojení. Příklad *dlouhý sval - longus músculus,* genitiv silgulár je *músculí*, takže jde o vzor *otrok* z druhé deklinace.

Sg.	longus músculus	**N**	Pl.	longí músculí
	longí músculí	**G**		longórum músculórum
	longó músculó	**D**		longís músculís
	longum músculum	**A**		longós músculós
	longó músculó	**Ab**		longís musculís

Teoreticky je latinský jazyk českému podobný. Také má své koncovky pro mužský, ženský a střední rod. Neřekneme *dlouhá začátek, ale dlouhý začátek,* tedy *longum initium* nikoli *longa initium*. V českém jazyce bychom také měli znát všechny koncovky při skloňování, abychom skloňovali spisovně. V češtině stačí ukazovat zájmeny *ten, ta, to* a víme, o jaký jde rod. Bohužel v cizích jazycích tomu tak vždy není, o čemž se přesvědčíme i v další kapitole. Pro nás je *začátek* rodu mužského, a jak vidíme, tak v latině jde o *neutrum*, tedy

o rod střední. Určit v latině rod podstatného jména není jednoduché, nemůžeme se řídit podle češtiny. V latině se rod musíme naučit.

9. 1 KOMPARATIV

Komparativ stejně jako v češtině slouží ke srovnávání. Komparativ se samozřejmě také skloňuje a všechny komparativy patří do 3. deklinace. Musíme si dát pozor na to, že kmenem bude vždy *longior/longius*, tedy adjektivum již v komparativu, a teprve na něj se nabalují další koncovky. Tvoří se ze základu adjektiva příponou *-ior* (pro maskulina a feminina) a *-ius* (pro neutra). Kmen dostaneme tak, že oddělíme koncovku genitivu singuláru: *longus - long **-í** → long **-ior** a long **-ius** (ten delší a to delší).*

Jeden ze způsobu tvoření je pomocí *quam - než → Petr je delší než Pavel - Petr est longior **quam** Pavel.*

9. 2 SUPERLATIV

Používáme ho tehdy, když chceme říct, že je něco *nej*. Rozdíl je tady ten, že v češtině se tvoří superlativ pomocí předpony *nej-* a to u všech rodů, v latině se tvoří superlativ pomocí přípon *-issimus* (pro maskulinum), *-issima* (pro femininum) a *-issimum* (pro neutrum).

Základ se tvoří, stejně jako u komparativu, že oddělíme kmen, ten dostaneme tak, že oddělíme koncovku genitivu singuláru, potom přidáme příponu, která je podle rodu substantiva: *long **-í** → long - issimus → longissimus (ten nejdelší), longissima (ta nejdelší) a longissimum (to nejdelší).*

Nejčastěji se superlativ používá jako bezpředložkové srovnání s celkem pomocí genitivu plurálu. Do češtiny si výrazy přeložíme s předložkou, která tam není. Porovnej: *Petr altissimus discipulórum est.* X *Petr altissimus ex discipulórum est.* V druhém příkladu je už použit druhý způsob, pomocí předložky. Ale v obou případech bychom věty do češtiny přeložili stejně, tj. *Petr je nejvyšší z žáků.* Pro latinu jsou však správně oba příklady, dokonce první se používá častěji, nepotřebují předložku jako my v češtině.

Co se týče skloňování superlativu, je to jednodušší než u komparativu, tady skloňujeme jen podle první a druhé deklinace.

Pokud stojí superlativ sám a nemáme ho s čím srovnat, může se jednat o elativ, do češtiny jej překládáme volně pomocí předpony *pře-* nebo s nějakým příslovcem. Když si vezmeme příklad již zmíněný: *Petr altissimus est* → můžeme větu přeložit jako *Petr je **značně** silný.*

10 ADJEKTIVA V DALŠÍCH CIZÍCH JAZYCÍCH

„Slovan nezná žádný člen.

Jeho skloňování je právě proto dokonalejší. Má sedm pádových znaků pro jednotné číslo a množné číslo, mezi nimiž sedmé pády na *om* nebo *em*, množ. č. *ami, mi* jsou pro něho zcela charakteristické. V dvojném čísle rozeznává jen tři pády.

Přídavných jmen užívá dvojím způsobem: 1. jako pouhých přísudků bez určující samohlásky *ý* (rus. *oy*, čes. *ey*) jako *rád, hoden, jist, čist, živ.* 2. jako přívlastků spojených s podstatnými jmény a opatřených koncovou samohláskou *ý*; *hodný, čistý, živý.* Má proto pro každý z těchto druhů přídavných jmen zvláštní skloňování. Prvý druh se blíží podstatným jménům více než druhý.

Kromě toho rozlišuje ještě ve skloňování mužských podstatných jmen a přídavných jmen životná od neživotných. Při bytosti živé rozlišuje první pád od čtvrtého pádu v obou číslech přesněji než při neživotných.

Druhý stupeň má na konci slabiku *ší*; *menší,* minor; třetí stupeň na začátku slabiku *nay*: *naymenší, minimus.*“ (Dobrovský, 1951, s. 10-11)

10. 1 ADJEKTIVA V NĚMČINĚ

Citovala jsem zde Josefa Dobrovského, protože studoval český jazyk, i když v něj nevěřil, tedy nevěřil v jeho budoucnost. Psal hlavně v německém jazyce.

Citovala jsem ho zde i proto, že se dostávám k přídavným jménům v němčině a tady je jeden velký rozdíl v českém a německém jazyce, který je zmíněn hned v první větě pana Dobrovského. Český jazyk nemá žádné členy, ale německý ano.

Další věc je ta, že podobně jako v latině, si nemůžeme v němčině ukázat *ten, ta, to* jako v češtině, ale musíme se slovíčka učit i se členy, abychom správně určili rod. Navíc se ještě rozlišuje člen určitý a člen neurčitý. Člen určitý je *der, die, das* → v češtině *ten, ta, to*. Neurčité členy jsou pro maskulinum *ein,* pro femininum *eine* a pro neutrum *ein* a překládá se jako *nějaký, jeden.* Neurčitý člen se dává, když jsou ještě osoby či věci nezmíněny, nic o nich nevíme, člen určitý se dává v případě, že už byly osoby, zvířata či věci zmíněny, jsou již známy.

V němčině se adjektiva také skloňují. Skloňují se v tom případě, když se nacházejí před substantivem a plní tedy funkci přívlastku. V němčině je také důležité se naučit koncovky, jinak se skloňuje po členu určitém, jinak po členu neurčitém a jinak bez členu. Pokud je adjektivum v přísudku, tak má pro všechny tři rody, singulár i plurál stejný tvar.

10. 1. 1 Skloňování přídavných jmen po členu určitém

Přehled koncovek adjektiv po členu určitém

	SINGULÁR			PLURÁL
	maskulinum	femininum	neutrum	
nominativ	**-e**	**-e**	**-e**	**-en**
genitiv	**-en**	**-en**	**-en**	**-en**
dativ	**-en**	**-en**	**-en**	**-en**
akuzativ	**-en**	**-e**	**-e**	**-en**

Množné číslo je stejné u všech rodů.

„Jako po členu určitém se skloňuje přídavné jméno po zájmenech *dieser, jeder, jener* (*onen*), *mancher, solcher, welcher, derselbe, aller*.“ (Strnádková, 1991, s. 18)

10. 1. 2 Skloňování přídavných jmen po členu neurčitém

Přehled koncovek adjektiv po členu neurčitém

Přehled je pouze pro singulár, protože v plurálu neurčitý člen není, adjektivum se pak skloňuje jako by bylo bez členu.

	maskulinum	femininum	neutrum
nominativ	**-er**	**-e**	**-es**
genitiv	**-en**	**-en**	**-en**
dativ	**-en**	**-en**	**-en**
akuzativ	**-en**	**-e**	**-es**

„Jako po členu neurčitém se skloňují přídavná jména v jednotném čísle také po přivlastňovacích zájmenech *mein, dein, sein, unser, euer, ihr, Ihr* a po zájmenu *kein.*“ (Strnádková, 1991, s. 19)

10. 1. 3 Skloňování přídavných jmen bez členu

Přehled koncovek adjektiv bez členu

	SINGULÁR			PLURÁL
	maskulinum	femininum	neutrum	
nominativ	**-er**	**-e**	**-es**	**-e**
genitiv	**-en**	**-er**	**-en**	**-er**
dativ	**-em**	**-er**	**-em**	**-en**
akuzativ	**-en**	**-e**	**-es**	**-e**

„Přídavné jméno *beze členu* má ve všech pádech koncovku určitého členu. Pouze v 2. pádě mužského a středního rodu je v jednotném čísle místo *-es* koncovka *-en* (kvůli libozvuku)." (Strnádková, 1991, s. 20)

10. 1. 4 Stupňování přídavných jmen

Pravidelné stupňování

Jak jsme se již dozvěděli v češtině i v latině, stupňováním získáváme informace o tom, jaké osoby, zvířata a věci jsou v porovnání s jinými, zintenzivňujeme tedy vlastnosti, které adjektiva popisují. Komparativ porovnává dvě osoby, zvířata či věci a poukazuje na rozdíl mezi nimi. Tvoříme jej pomocí přípony *-er* od prvního stupně, kterou přidáme k základnímu tvaru adjektiva. Občas nastane situace, kdy se u jednoslabičných adjektiv v komparativu i superlativu přehláskují samohlásky (*a-ä, o-ö, u-ü* → *alt-ält**er,** klug-klüg**er**).* Jsou ale i výjimky, u kterých přehláskovat můžeme, ale také nemusíme (*rot-rot**er**/röt**er**, schmal-schmal**er**/schmäl**er***).

Superlativ porovnává více osob, zvířat či věcí a poukazuje na ten s nejvyšším pozitivním nebo negativním stupněm vlastnosti. Může se tvořit dvěma způsoby: buď člen substantiva s příponou *-ste* nebo kombinací předložky *am* a přípony *-sten*. Opět si můžeme všimnout, že i u němčiny se superlativ tvoří pomocí přípony, na rozdíl od češtiny, kde jej tvoříme pomocí předpony. Končí-li adjektivum na *-t, -d, -s, -sch, -ß, -x, -z* nebo samohlásku, tak se vkládá kvůli snazší výslovnosti před příponu ještě *-e*, vznikne tedy *-este*. Příklad: *kalt - der, die, das kält**este**, neu - der, die, das neu**este.*** Kombinace předložky a přípony se používá po slovesech *sein, werden, bleiben* a většinou stojí na konci věty. Příklad: *Sie ist **am** achön**sten.** - Je nejkrásnější. Was ist **am** billig**sten**? Co je nejlevnější?*

Nepravidelné stupňování

Některá adjektiva mají nepravidelné tvary, které je potřeba naučit se zpaměti. V češtině máme také některé tvary pro komparativ a superlativ zcela změněny, např. *dobrý - lepší - nejlepší.*

Přehled nepravidelných adjektiv

překlad	**pozitiv**	**komparativ**	**superlativ**
dobrý	gut	besser	der/die/das beste
vysoký	hoch	höher	der/die/das höchste
blízký	nah(e)	näher	der/die/das nächste
mnoho	viel	mehr	der/die/das meiste

10. 2 ADJEKTIVA V ANGLIČTINĚ

Nyní se budeme věnovat dalšímu jazyku, angličtině. Angličtina se od češtiny liší v jedné podstatné a důležité věci, adjektiva se zde neskloňují, patří tedy k nesklonným slovním druhům. Zde můj výklad bude poněkud kratší, když se nemusím zabývat skloňováním. Zato se podrobněji budu věnovat stupňování. Tvar adjektiva se ani neshoduje se substantivem. Adjektiva lze najít v pozici přísudku (*The garden is beautiful*) i v přívlastku (*a beautiful garden).*

10. 2. 1 Stupňování adjektiv

Stupňování není těžké, ale je důležité si zapamatovat, že existují výjimky. Některá adjektiva se stupňují nepravidelně, stejně jako v němčině a také i v češtině, a některá adjektiva jsou dokonce nestupňovatelná.

Komparativ se tvoří přidáním přípony *-er* a superlativ přidáním přípony *-est* a před adjektivum ještě vložíme určitý člen *the.* Takhle stupňujeme všechna jednoslabičná adjektiva a některá dvojslabičná končící na *-y, -ow, -ie, -er* (*big - bigger - the biggest).* Už v příkladu můžeme vidět menší komplikaci a je nutné si ji uvědomit a pamatovat při tvoření.

U adjektiv končících na přízvučnou slabiku (souhláska + samohláska + souhláska), dochází ke zdvojení souhlásky, proto je *bigger.*

Další věcí nutnou k zapamatování je to, že u dvojslabičných adjektiv se *y* mění v *i* (*heavy - heavier, early - earlier*).

Posledním vykřičníkem v této skupině je vypuštění *-e*, pokud adjektivum končí na *-e*, při stupňování jej vypustíme (*nice - nicer*).

Víceslabičná přídavná jména se stupňují tzv. opisem. Adjektivum opíšeme a podle toho, jaký tvoříme stupeň, přidáváme slovo *more* (*více*) pro komparativ, nebo slovo *most* (*nejvíce*) před superlativ a samozřejmě nesmíme zapomenout na určitý člen *the*. Pokud chceme oslabit význam přídavných jmen (*důležitý - méně důležitý - nejméně důležitý*), můžeme pro to použít slovíčka *less* a *the least*. Příklad: *important* (*důležitý*) - ***more*** *important* - ***the most*** *important. Important* - ***less*** *important* - ***the least*** *important.*

Nepravidelná přídavná jména

překlad	**pozitiv**	**komparativ**	**superlativ**
dobrý	good	better	the best
špatný	bad	worse	the worst
vzdálený	far	farther	the farthest

Nestupňovatelná přídavná jména

Jsou i taková adjektiva, která by nemělo smysl stupňovat, již pozitivem je věc jasná, není tedy důvod je stupňovat. Adjektiva jako *dead - mrtvý, yearly - roční* již svůj konečný význam mají v pozitivu.

Srovnávání

K srovnávání *více ... než* použijeme komparativ + *than* (*He is tall**er than** his father. Je vyšší než jeho otec.*), k srovnání *méně ... než* použijeme *less …. than* (*He is **less** patient **than** his father. Je méně trpělivý než jeho otec*.).

Superlativ je více méně jasný, to je třetí stupeň a ten už nepotřebuje srovnání: *She is **the best** student at tour school. Je nejlepší studentkou na naší škole.*

Angličtina je jednodušší v tom, že nemusíme skloňovat, učit se jednotlivé členy s každým slovíčkem jako v němčině, nemusíme vůbec ani přemýšlet nad rodem jednotlivých substantiv, *nice* bude *dívka, chlapec i počasí → nice girl, nice boy, nice weather.*

11 VÝUKA TOHOTO SLOVNÍHO DRUHU NA 2. STUPNI ZŠ

11. 1 ŽÁCI BEZ SPECIÁLNÍCH VZDĚLÁVACÍCH POTŘEB

V první řadě bychom měli žáky seznámit s tím, co jsou adjektiva. Vysvětlit jejich význam, jejich fungování. Měli by vědět, že se substantivy jsou *jedna ruka.*

Čím více definic, tím více odpoutáváme jejich pozornost. Většinou to bez definic nejde a každý by měl nějakou základní znát. My bychom je měli s adjektivy seznámit tak, aby neměli pocit, že se jedná o další definice. Důležité je, abychom dbali na to, jestli žáci definici rozumí. Není naším úkolem je donutit, aby na jedničku zvládali definice, když jim v konečném důsledku nerozumí.

Každý pedagog by si měl stanovit vzdělávací cíle. Není na škodu, když občas vytáhne své cíle, zamyslí se nad nimi a zhodnotí sám sebe. Pro pedagoga by mělo být největší odměnou, že žáci vše zvládli. Důkazem nejsou jen jedničky, důkazem je to, že chápou učivo a dokáží s ním pracovat. Třída nikdy nebude složena jen z jedničkářů, jsou i slabší žáci a i ti musí chápat látku a orientovat se v ní. To jsou ty správně splněné cíle. Naším úkolem není rozdávat jedničky, ale naučit. Jsou předměty, které nejsou za všech okolností zábavné, ale je na nás učitelích, jak to uděláme, aby pro žáky byl i náš předmět zajímavý.

Přídavná jména vyjadřují vlastnosti osob, zvířat, věcí nebo jevů označených podstatných jmen. Ptáme se na ně otázkami - jaký, který, čí? Teď by měla začít diskuze. „Jak tuto větu chápete?“ Nepoužíváme slovo *definice*, pojďme si jen povídat o tom, jak tuto větu všichni chápou, co si o otázce myslí. Není od věci si jednotlivé *názory* zapisovat v odrážkách na tabuli. Po nějaké době debatu ukončíme a řekneme svůj *názor.* „Ano, měli jste většinou pravdu. Připadá vám to těžké? Pojďme se znova podívat na tabuli, je tady vše správně nebo půjdete někdo něco škrtnout?“ Pokud někdo půjde, tak odůvodní, proč by některý názor škrtnul. Jedna část je za námi a to bez „znuděných“ obličejů.

Přejdeme k další části, kde bychom měli zmínit, jak se taková přídavná jména tvoří, jak a z čeho je můžeme vytvořit. Dáme příklady několika vět a začneme další spolupráci. *Jejich štěně by si stále jen hrálo.* „Jaké to jejich štěně je, když si stále hraje?“ Naše otázky by měly žáky vést ke správné odpovědi. *Jejich štěně je hravé.* „Dobře a jaký slovní druh je to slovo hrálo?“ Teď ne jen, že si žáci sami vytvořili ze slovesa přídavné jméno, přišli si i na to, že se dají přídavná jména odvozovat od sloves. Po celou dobu děláme na tabuli odrážky s těmito poznatky.

Byl jsem celý den venku, protože bylo krásně. První věta má své podstatné jméno rozvito o přídavné jméno, žáci našli. „Jak bychom mohli předělat tu druhou větu, aby také měla své podstatné i přídavné jméno?“ Teď trochu tápou, co s tím krásně. To by mohlo být krásné, a co by vlastně mohlo být krásné, když jsem kvůli tomu byl celý den venku? Pomáháme otázkami tak dlouho, dokud opět žáci nepřijdou na správnou odpověď sami. *Krásné počasí bylo.* Tak dojdeme k tomu, že se od žáků dozvíme, že *krásně* bylo příslovce a dá se z něj udělat přídavné jméno. Opět další odrážka.

Její svetr byl tak měkoučký. Tady bude možná déle trvat, než si přijdou na další možnou odvozeninu, ale pokládáme otázky. „Je v této větě nějaké přídavné jméno, má toto přídavné jméno nějaký svůj základní tvar, jaký slovní druh je slovo měkký?“ Otázek podle situace bude tolik, kolik bude potřeba. A opět děláme další odrážku, protože jsme přišli na to, že některá přídavná jména jsou odvozena od jmen přídavných.

Jejich dům má pod zemí několik chodeb. „Jaké by mohly být ty chodby, podle informací, které máme z této věty?“ *Jejich dům má podzemní chodby.* - *Jejich dům má několik podzemních chodeb.* Stačí další odrážka, protože z otázek a následných odpovědí na ně vyplynulo to, že se dají přídavná jména vytvořit i z předložek - předložkových pádů.

Podobným způsobem si jednoduše ukážeme, že z podstatných jmen se tvoří samozřejmě také přídavná jména.

Nyní vidíme na tabuli zápis, který si žáci prakticky vytvořili sami, a jelikož jen slepě neopisovali, co jim píšeme na tabuli my, tak dnešní látce i rozumí. Slyšíme zvonek, rozloučíme se a těšíme se na další hodinu, kdy si uděláme přehled nejrozšířenějších přípon u přídavných jmen odvozených od jmen podstatných.

Takový jednoduchý zápis jsme vytvořili hned v první kapitole, dal se vytvořit jednoduše s pomocí žáků.

Když potřebuji vyjádřit něčí vlastnost ve větší míře nebo chci říct, že je někdo v něčem prostě nej, tak přídavné jméno vlastně stupňuji. Na prvním schodu mi leží přídavné jméno krásný, na druhém schodu bude to přídavné jméno v jakém tvaru, abych vyjádřila porovnání s někým nebo jen poukázala na to, že je víc krásný než loni? Na druhém schodu je krásnější a na třetím je nejkrásnější. Čím výš stoupám, tím jsem výš a na podobném principu funguje i stupňování.

Opět spolupracujeme s třídou, společně pod naším vedením odvodí přípony, které leží spolu s druhým stupněm na druhém schodu. Přijdou i na to, že na třetím schodu už je předpona, která se přidá ke slovu, jež leží na schodu druhém.

Na druhém stupni bychom měli mít na paměti, že žáci dospívají, potřebují mluvit, potřebují se podílet na tvoření, potřebují mít pocit, že jsou důležití. V tomhle období to potřebují víc než kdy jindy.

Teď jsme ve fázi, kdy bereme pracovní sešity, učebnice a probíráme cvičení za cvičením. Ústně i písemně. Teď se nebudeme zdržovat tím, že budeme muset vysvětlovat každou větu, proč je tak a proč to není onak.

Také můžeme dát možnost dobrovolníkům vytvořit nějaký pracovní list pro třídu na opakování. My to pak jen zkontrolujeme a vytiskneme. Pokud se objeví v pracovním listu chyba, tak ji tam také můžeme záměrně nechat a čekat, jestli ji objeví některý ze spolužáků. Takových způsobu je mnoho a takovými způsoby ukážeme, že český jazyk je úžasný předmět a není ve všech směrech tak těžký. Každou hodinu lze zpříjemnit a lze ji chápat.

Pozor bychom si měli dát u některých přídavných jmen tvrdých, jsou tvary, které žákům činí potíže a špatně je přiřazují a někdy dávají i špatné přípony. Jedná se o tvary *maličcí, droboučcí, běloučcí.* Měli bychom zdůraznit, že si tato přídavná jména musí žáci dát do základních tvarů *malý, drobný, bílý.* Také by se jim mělo říct, že přípony *-čtí* jsou špatně a nejsou spisovné.

Žáci by také měli vědět, že u přivlastňovacích přídavných jmen jsou vzory *otcův* a *matčin* rozdílné jen po stránce slovotvorné, ale po stránce tvaroslovné jde o touž soustavu koncovek a jde o jediný typ. V odůvodňování pravopisu je lepší pracovat se vzorem *matčin*, protože předcházející tvrdá souhláska *n* nebo měkká souhláska *ň* dobře naznačuje, má-li se psát v koncovce tvrdé *y* nebo měkké *i*. Tvarům *-ovi/ -ovy* bychom také měli věnovat pozornost. Zde pár cvičení navíc neuškodí. Dochází totiž k záměně přídavných jmen přivlastňovacích a podstatných jmen ve tvarech 3. a 6. pádu, čísla jednotného. U substantiv jde o koncovku *-ovi*, ale u adjektiv jde o příponu *-ov* a koncovku *-i/-y.*

Při takovém stylu výuky si můžeme být téměř jisti, že žáci přídavná jména chápou a budou s nimi umět pracovat. Osvojili si je nenásilnou formou a základ už znát budou i do dalších ročníků. Pokud budeme pracovat tímto stylem i v dalších látkách, tak si můžeme udělat *fajfku* u svých cílů.

11. 2 ŽÁCI SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI

U žáků se speciálními vzdělávacími potřebami musíme mít na paměti mnoho překážek, které se mohou vyskytnout a my je budeme muset překonat i s těmito žáky.

Občas můžeme mít naplánovanou hodinu u žáků bez speciálních vzdělávacích potřeb a něco se stane a udělá nám to *čáru přes rozpočet* a už nestíháme a musíme improvizovat.

Když máme žáka se speciálními vzdělávacími potřebami, tak s těmito *čarami přes rozpočet* musíme počítat vždy a měli bychom umět hlavně improvizovat.

Teď je ještě otázka, jestli učíme v homogenní třídě, kde máme jen žáky se SVP nebo v heterogenní třídě, kde máme jen jednoho žáka se SVP.

U těchto žáků je velkým úspěchem, když pochopí podstatná jména a slovesa. Na druhém stupni by se měli naučit i přídavným jménům. Tady musíme mít hodně názorných příkladů, nejlépe i takové příklady, na které si mohou sáhnout, aby jim to nějakým způsobem utkvělo v hlavě.

Přídavná jména nám říkají, jaký je člověk, zvíře nebo věc. „Jaký je ten stůl? Z čeho je vyrobený?“ Tak už víme, že stůl je hnědý a je ze dřeva. Pojďme tedy s těmi slovy pracovat dál. „Teď si sáhni na ten stůl znova a řekni mi, když je vyroben ze dřeva, tak jaký teda je? Co je to ta hnědá, žlutá, zelená…?“ Při velké snaze jsme se možná dozvěděli, že stůl ze dřeva je dřevěný. Pokrok tady ale je! Víme, že hnědá, zelená, žlutá aj., jsou barvy. Už víme, že přídavná jména nám vlastně říkají, jakou barvu ty různé věci mají. Skvěle! Toto je obrovský krok a my s ním nyní musíme pracovat.

Na stůl si položíme klidně všechny věci, které máme v aktovce a pokračujeme. *Pouzdro* - žák si jej vezme do rukou a bude o něm mluvit nebo spíše odpovídat na naše otázky. V této fázi není úplně nejlepší se ptát na slovní druh dané věci, my se teď snažíme naučit další slovní druh, kterým jsou adjektiva, a otázkou na jiný slovní druh si práci jen zkomplikujeme. V prvním kroku bychom se měli držet pouze barev, žák by měl říci, jaké barvy mají jeho věci, poté i věci okolo něj. „Dokázal bys mi říct i další věci o svém pouzdře? Osahej si ho a řekni mi, jaké ještě je.“ Třeba se dostaneme i k tomu, že je daná věc hladká, drsná, špinavá, popsaná…

To vše by se mělo promítat i do hodin slohu. V pokročilejší fázi, kdy se dostaneme k osobám, žák dostane za úkol popsat nebo charakterizovat osobu, kterou si vybere. Měla by to být osoba, kterou dobře zná. Jsme mu stále k ruce, abychom mu usnadnili výběr vhodné osoby a poradili mu, proč je lepší si vybrat maminku a ne paní kuchařku.

Výběr je hotový a začínáme psát o mamince. Jaká maminka je, popíšeme ji od hlavy až k patě, až se přesuneme i k povahovým rysům. Vždy musíme poradit. „Je hodná? No vidíš a jaká ještě je? Pracuje hodně?“

Na přídavná jména bychom měli upozornit v každé další vyučovací hodině. *Matematika - jaký je ten příklad? Těžký, lehký… Přírodopis - Jaká je ta kráva? Strakatá, velká, malá… Dějepis - jaký je ten král? Přísný, zlý, hodný… Fyzika - jaké je to pole? Magnetické…, Pracovní činnosti - jaká je ta tráva? Jaká je ta hlína? Jaké je to kladivo? (podle toho, jestli*

jsme venku na pozemku nebo v dílnách uvnitř). Tady je příklad toho, jak se dá upevnit adjektivum.

Pokud se jedná o třídu homogenní, dělá tuto práci učitel, pokud se jedná o třídu heterogenní, měl by ji dělat asistent pedagoga, který žáka provází ve všech hodinách. Úkolem pedagoga je navést na správnou cestu i AP, aby věděl, jak má fungovat.

Jsou dny lepší a dny horší. Hodně záleží na tom, kdy je český jazyk v rozvrhu. Jinak bude žák reagovat, když bude český jazyk hned ráno a jinak, když bude někdy ke konci vyučování. To není jen případ žáků se SVP, ale i žáků bez SVP. Někdy se může stát, že pracujete ze všech sil a přijde ten horší den a žák se na vás dívá, jako by o přídavných jménech ještě nikdy neslyšel. My jsme tady od toho, abychom neztráceli naději, musíme se naučit občas i nad něčím mávnout rukou, nadechnout se a začít opět od začátku. Musíte si všímat i malých krůčků, které pro nás jsou odměnou. Když pracujete s těmito žáky, tak se naučíte být vděční za každý, i ten nejmenší pokrok.

Upevnili jsme si nějakým způsobem přídavná jména a můžeme je začít propojovat se jmény podstatnými. Abychom zajistili, co nejpodobnější situaci, kterou si žák *osvojil*, mám to záměrně kurzívou, jelikož ne vždy můžeme, hovořit o slově osvojil, určitě ne v nějaké krátké době, vždy se jedná o delší čas, musíme začít opět tím, aby si vytáhl věci z tašky. „Jaké už znáš slovní druhy? Jaký bude slovní druh slovo pouzdro? Jak se na ně zeptáš, abys to zjistil?“ *Většinou je lepší dělat věci ve dvojicích nebo mít k sobě někoho, kdo ti pomůže, poradí nebo jen abys nebyl sám. Podstatné jméno také k sobě většinou někoho potřebuje a tím jeho kamarádem je právě přídavné jméno. Podstatné jméno může být i samo, ale pokud má u sebe toho svého kamaráda přídavné jméno, tak se o tom podstatném jménu víc dozvíš. Já jsem třeba moc ráda, že teď vím, jaké je tvé pouzdro, jaké barvy mají tvé pastelky, jakou chuť má tvoje pití. Proto tady ta přídavná jména máme.*

Umíme už tedy tři slovní druhy. Žáci jsou seznámeni i s dalšími slovními druhy. Určování ve větách končí u podstatného jména, přídavného jména a slovesa. Někdy je velký problém i určování rodu substantiv. Teď už musíme upevňovat, upevňovat a upevňovat.

Vyrobíme si pexeso. Na jedné straně budou vlastnosti, barvy, chutě a na druhé podstatná jména. *Citrón - kyselý, med - sladký, tráva - zelená, plotna - horká, pepř - ostrý…* Volíme věci, se kterými se žák setkává v běžném životě. Pexeso bychom měli nejlépe vyrábět společně. Jsou věci, které se musí předpřipravit, třeba *kyselý,* aby nebylo slovo jen napsáno, tak si třeba můžeme vytisknout obrázek nějakého človíčka, který se šklebí. Žák může stříhat kartičky, zde si rozvíjí i motoriku a musí se soustředit, aby stříhal podle narýsovaných čar. Pak nalepí obrázek dívky, které tečou slzy, drží si ruku, ze které se kouří. Obrázek by měl

pojmenovat, *co se asi té dívce stalo, spálila se, o co se mohla spálit, najdi v obrázcích, tak jaká může být ta plotna - horká?* A už píšeme pod obrázek dívky adjektivum *horká.* Celou dobu s žákem pracujeme. Proto je lepší, když pexeso vytváříme společně s žákem, musí si vše pojmenovat, ohmatat a pracuje na své pomůcce. Teď vidí výsledek své práce a za to, že tak pěkně pracoval, si za odměnu můžeme zahrát. Můžete vidět, že nabízím už hru a ze strany žáka je zde nadšení. *My se teď nebudeme učit, ale budeme si hrát.* Je tady jakási výhra na obou stranách, žák si hraje a vy víte, že se učí a upevňuje si probrané učivo. Tyto pomůcky si schováváme na další hodiny. Vždy když zbyde ke konci hodiny čas nebo je žák unavený, tak se vytáhne pexeso. Kartičky se mohou obměňovat.

U pracovních listů můžeme být také kreativní a nechat pracovat fantazii, které se meze nekladou. Spojování, dolepování obrázků, dopisování do vynechaných mezer, vybarvování, něco rozstříhat a pak nalepit na papír, aby to bylo správně. Skvělá věc je sebekontrola. Žák vypracuje připravený pracovní list, když je hotov, tak si vezme jinou barvu a podle vámi vyplněného pracovního listu sám kontroluje ten svůj.

Je opravdu hodně způsobů výuky těchto žáků, stačí si jen vybrat a chtít je něco naučit, i když to nebude vždy snadné.

ZÁVĚR

Závěrem bych chtěla napsat, že jsem splnila mnou vytyčené cíle. Jsou pasáže, kdy jsem hojně čerpala z odborných publikací, protože to bylo žádoucí. O adjektivech by se dalo psát ještě více, spousta věcí ještě zmíněna nebyla, ale to by má práce měla mnohem větší rozsah.

Snažila jsem se vybrat ty nejdůležitější věci, se kterými se můžeme všichni setkat. Části, které jsem považovala za důležité, jsem rozepsala podrobněji. Téma bylo poměrně náročné ke zpracování, ale mohu potvrdit, že jsem se snažila pracovat co nejlépe.

Literatura

1. HUBÁČEK, J., E. JANDOVÁ a J. SVOBODOVÁ. *Čeština pro učitele.* Opava: Vade Mecum Bohemiae, 2002. ISBN 80-86041-30-1.

2. KARLÍK, P., M. NEKULA, J. PLESKALOVÁ a EDS. *Nový encyklopedický slovník češtiny.* Praha: NLN, 2016. ISBN 978-80-7422-480-5.

3. HAVRÁNEK, Bohuslav a Alois JEDLIČKA. *Stručná mluvnice česká.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1969. č. 91-14-07.

4. ADAM, Robert. *Příručka k morfologii češtiny.* Praha: Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3751-8.

5. STYBLÍK, V., M. ČECHOVÁ, P. HAUSER a E. HOŠNOVÁ. *Základní mluvnice jazyka českého.* Praha: SPN, 2007. ISBN 80-7235-018-8.

6. BAUER, Jaroslav a Miroslav GREPL. *Skladba spisovné češtiny.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975. č. 51-00-09.

7. DOBROVSKÝ, Josef. *Dějiny české řeči a literatury.* Praha: Mladá fronta, 1951. 30112-470.

8. STRNÁDKOVÁ, Hana. *Přehled německé mluvnice.* Pardubice: Ziva, 1992. ISBN 80-900683-3-2

9. https://www.latina-zdarma.cz/article/2008100406-jak-v-latine-funguji-pridavna-jmena